

ВОРА

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ

АЛЕКСА ШАНТИЋ И СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋ.

Год. II.

У МОСТАРУ, 30. АПРИЛА 1897.

Бр. 4.

ЧОВЕК

Из таме у свет, из света у таму
Несвесно ступа на живота праг,
А отуд лети у пучину тамну
Онако исто несвестан и наг.
Између оба непозната мрака
Једна је стаза што се стрма вије,
По њојзи пуно сени и призрака
А сврха свему Бог зна где се крије!
Том стазом често замишљено ходим
И тражим да ми одгонене она,
Откуда дођох и камо ли бродим —
И каквој тајни та је стаза спона?
Узаман мисли питају се моје
И дух немоћан залуд свуда блуди,
Те мисли што се око мене роје,
Ко бурни вали леме моје груди.
Пред собом тражих и у себи самом
Животу земном да размрсим нити,
Ал где је искра да се борим с тамом,
И она када у сумрачје хити!

Ах, залуд Човек Прометејском жељом
Узлеће к небу да ту искру схори,
Вечност га нема дочекује смејом,
Зар црвак бедни да се с дивом бори?
И с неба збачен тумара и лута
У самом себи да пронађе тајну,
А вечна тама сваку искру гута,

Гута и носи у неповрат тамну.
 Па када тако у вечитом јаду,
 Немоћна душа малакше и клоне,
 Утули тама и последњу наду
 А сетна звона започну да звоне
 Тад бледа сенка са животна прага
 У мрак се скрива несвесна и нага!

Карловци.

Драгутин Ј. Илић.

КРВНИ МИР

— ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ ХЕРЦЕГОВИНЕ —

написао Свет. Ђоровић.

(Свршетак)

VI.

Стојан упрти торбу, пребаци сјекиру преко рамена и пође у дрва. Прохладан вјетар дувао је, али њему није било студено. Весело је корачао и у по гласа пјевуцкао некакву пјесму.

Кад дође до Раданове куће, звизну и зађе за кућу. Мало за тим, а Милица изађе. Оборила очи, па се смјешка а румен јој ударила уз образе.

— Знаш што сам те звао? — запита Стојан.

— Што?

— Да ме вечерас чекаш ево 'вође у гају.

— Хоћу.

— Е ето, то сам шћео, а сад одох на радњу.

И он је само помилова по образу, па пође даље. Био је подпуно задовољан сам са собом.

Чим је дошао у шуму, одмах се даде на посао. Млада дрвећа, на којима је лишће пожутило и почело опадати, падаху под његовом сјекиром, као да су од сира.

Пошто је свршио и наслагао велико бремене дрва, мирно запали цигар и извали се на траву, која се зеленила и жутила испод полу голог дрвећа.

Он се даде у мисли и задовољно се осмјехиваше.

— Ја, — рече, — са' ћу једном починут'... Имаћу све, што ми срце жели... Ни цар неће живити к'о што ја... Није шала имат' наку ђевојку, к'о што је Милица... Ама кршна је к'о сунце!.. И од сунца је кршнија!.. Па кад је ја само дочепам, па јој обвијем руку око паса, а другу јој турим у њедра, па милујем оне дојке што су набујале к'о двије карпузице... Па онда пољубим право у очи, па у'ста па по врату, па тако љубим, љубим, а она се к'о санћим брани... И што год се она више брани, све ја више стискам и... ама ни цар неће тако уживат' па ето.

И тако он мисли, мисли, док у један мах осјети под вратом нешто студено као лед. Он се стресе, па баш да попипа, кад оно — змија;

велика змија почела да му се обавија око врата. Он обамрије. Није смио ни да мрдне, а камо ли да викне, јāли да стисне. А она се обавија све више и више и најпошље поче га стискати, као да хоће да га дави. Он се сав стресе. Змија стезаше све јаче и он није могао више да издржи, него је стиште за врат и баци. Но међутим, она га уједе баш под браду... Он је сад очајавао... Што да ради?... Паде му на памет, да је најбоље да отрчи кући, па да викне бабу Стоју, да га лијечи... И он потрча, што је брже могао... Летио је као на крилима, па му се опет чини, да се једва миче. А глава му већ почела отицати и заносити се... Он се једнако храбрио, да се само докотура до куће, а онда је већ лако... Али то је мука, што га и ноге почеше издавати... Час клецне једна, час друга и он није више могао — него се сруши на земљу.

У томе се трже и — пробуди.

Зачуђено и уплашено погледа око себе и кроз зубе промрмља:

— Зар је све сан био?

И чисто одахну. А затим скиде капу и прекрсти се:

— Боже, помози ти мени, молим ти се, и избави ме од зла и биједи невидовне.

Тад полако приђе дрвима, упрти их и понесе кући. Путем је једнако премишљао о сну.

— Од како сам се родио, нисам се грђе преп'о — рече сам у себи, — ама баш све к'о на јави... А веле: кад се змија снијева, да ћеш са душманом имат' посла... Хм, а који је то душманин?... Зар ја имам душмана? Ја баш ником никад не учиних криво... Нисам, вала, никоме рек'о ни „по тамо се...“ Па ето сад... Ама опет стари кажу: „сан је лажа, а

Бог је истина“!.. Неће бит' све ни како се снијева. Јок!

Па одмахну руком, као да је све мисли оћерао, а овамо му у прсима још тешко због тога.

Кад је дошао кући, остави дрва, па уђе у собу. Ту сједе, узе мало хљеба па поче да жваће, а по томе запали цигар и поче гладити бркове и косу, бива, кад се састане с Милицом, да је лепши. Погледа још једном низа се, да види, јесу ли му хаљине у реду, па пошто све сврши, онда изађе пред кућу.

Сунце је баш залазило, па се чини, као да си на врх Вележи поставио половину златне тепсије, те се око ње све блиста и сјаје. Тамо, на крај неба скупило се неколико облачића, који изгледају као растегнути праменови, чисте, рашчешљане вуне, коју си прекрио танким, златноружичастим велом... Наоколо свуда тишина, само што чујеш, како у даљини неко пјева:

Под оном гором зеленом.

По-о-од оном го-о-ром зеле-еном.

и некакав одаљи комшија вратио се пијан из Касабе, па грди стопаницу и ђецу и називље их свакаквим именима.

Стојан весело погледа око себе, па пође у Раданов гај... И тамо је било све тихо и мирно... Велика дрвећа нијемо су стајала, не шуштећи, а њихове тамне сјени изгледале су на земљи, као прострти дуги, мрки чаршави, који су подерани на много мјеста.

Стојан полако сједе под једно дрво и нестрпљиво је очекивао Милицу. Надао се, да ће сваки час бахнути, те је, готово не дишући, ослуцкивао... Најпошље он зачу, како шушти жуто, увело лишће и ломе се гранчице, а по томе — појави се Милица. Главу је повезала јашмаком, а на њој само кошуља и дуга катула.

По кошуљи је обукла малу јечерму, па јој пуне дојке још јаче искочиле те се груди таласају, као површина каквога мирнога језера, кад пирка лахки вјетрић.

— Чекаш ли одавно? — запита она полахко.

— Па... ето... није баш одавно.

— Ја нисам могла прије.

Она обори главу, а он се поче трати по бради, једнако размишљајући; шта и како би почео.

— Чујеш ли, — рече најпошље.

— Шта је?

— Па, — каз'о сам ти, шта је амица рек'о...

— Ја.

— Сад нас, вала, не растави, ни гора ни трава... Бићемо своји, па ћемо живит' да не може љепше... Шта велиш ти?

Она не одговори ништа, него стидљиво гледаше преда се, скрстивши руке.

Он се подиже и приближи јој се, па је уфати за руку. Она задрхта као шибљика.

— Ја, живићемо, — рече он опет, — па ћемо се миловат' к'о голубови, ама баш к'о прави голубови.

И полахко јој обави руку око паса, па је притиште на груди. Она се није бранила, или, боље рећи, није могла да се брани.. Чисто као да јој је нестало снаге, па му се сва предала... И он се такођер уздрхтао, а нека ватра обузела га свега, па гори ли, гори. Стиснуо је па је пољуби баш у очи, па у уста, па онда непрестано. Чини му се, да се никада наљубити не може... А она клонула лијепо клонула, стисла очи, па као да сања.

У тај мах, као да нешто шушну близу њих.

— Ето неког, — викну она уплашено и изви му се из загрљаја.

— Ко је? Није нико! — рече он, па је опет ухвати.

Но заиста био је неко и то главом — Бошко.

Он био неће на сијелу, те закаснио, па како је имао обичај, да увијек око куће обилази и загледа, тако и сада... Он је зачуо неки шапат, и приближио се. Крв му се на очи навукла, кад је видио, како Стојан грли Милицу. Он стисну зубе и погледа их као разбојник, кад хоће да се окоми на своју жртву и попица се око паса, да види: је ли му нож ту.

Но ножа није имао.

— Ху шта ћу? — помисли у себи, — ево згоде, да се осветим, али ће ми је оружје?... Док ја улезем у кућу и нађем, он ће отић'...

Док му сину у главу мисао, да може и голијем шакама навалити. Та Стојан није јачи од њега, па да се боји... Ако је и старији, не мора бити јачи... А Бошко је имао страшну снагу.

Он се није више мислио ни премишљао, него уједанпут скочи, отрже Милицу од Стојана и гурну је, па дочепа Стојана за врат. Стојан хтједе да га одгурне, али јес'! Дочепао он, па стиска што може јаче... Хоће баш да удави... Стојану поче нестајати даха, па избуљи очи... Још мало, па је готов!.. Он прибра сву снагу и одгурну, — али бадава... Још му само остаде тренут живота... Даха готово сасвим нестале... Он се очајно напе, дохвати се за пас и извуче нож, па га свом снагом забодје Бошку у груди.

Бошко јаукну.

Млаз крви шикну и попреска Стојана по лицу и одијелу, а Бошкове руке клонуше и он паде на траву... Милица је на страни лежала онесвјесла... Кад је Бошко одгурнуо и напао на Стојана, она је само полугласно вриснула и стропштала се.

Стојан се и не осврну на њу, него само што одхукну, па погледа преда се... Као да се иза сна пробудио, па се зачудио, кад угледа крв и крвав нож у руци... Он рикну, очајно баци нож и полети као стријела... Ни сам није знао, куда ни како лети... Ишао је кроз шипражје, кроз трње, па свеједно... Ноге му се израђавише, хаљине се подераше и остадоше на њему сами дроњци, али он нити што види, ни осјећа... Све, све је заборавио: и Милицу и Бошка и све, и трчао је, трчао без мисли, без памети, без циља.

У томе трчању уједанпут се стропошта и паде.

— Немој! — викну, јер му се учини, као да Бошко дође, те га опет дави... Он скочи са земље као да се брани и опет паде... Ноге га издале и не може више... Уједанпут поче дрхтати, страшно дрхтати као да га грозница тресе... Гледа око себе разрогачених очију, па само дрхће и трза се... Подиже једанпут руку и угледа крв, па онда поче још јаче дрхтати...

— Крв! Крв! Оклен крв? — као да се пита, па онда опет скочи. Опет му сину кроз главу све и опет хтједе да бјежи... Коракну три четири пута па поново паде.

Ту се онесвијести.

Лежао је дуго, дуго... а затим отвори очи и блесасто погледа око себе.

— Је ли и опет сан био? — помисли, али кржаве руке и хаљине саме му одговорише... Страх, стари страх овлада опет њиме и бијаше готов, да даље бјежи... Но као да се смисли... Поче чупати траву и њоме трати руке, али их није могао отрати... Паде му на памет: да отрчи до куће, те да се тамо умије и очисти..

И то му се учини најпаметније, па колико је могао брже, пође кући.

VII.

Када је Милица вриснула, а Бошко јаукнуо, јасно су зачули у Радановој кући... Као будалести скочише сви и појурише тамо... Сви се запрепастише, кад погледаше Стојана гдје бјежи, а одмах и Бошка и Милицу како леже. Настаде врева и плач, да ти уши заглуше.

— Шта је ово, ако Бога знате! — врисну Радан и уфати се за косе, — зар баш моја кућа да се ископа!

И он паде на Милицу.

— Дише! Дише још! — викну наједном, — дајте воде! Воде!

Неки отрчаше по воду, неки одоше по друге рођаке, а неки се забавише око Бошка. И јад безмјерни и жеђа за осветом огледали су се на њиховим лицима.

Бошко је био још мало у животу. Сви, осим Радана, слеглоше се око њега.

— Ко те уби?

— С... ст... ој... — проговори он и ријеч му запе у грлу.

— Умрије! — рекоше.

У тај час и Милица отвори очи и они их обадвоје унесоше у кућу.

У кући је било све као потучено.

— Ово је до Бога доплакало! — вичу неки. — Шта смо му сагријешили, па да нас 'вако казни?

Но уз то почеше и псовати и пријетити. Сад више нијесу могли, нити су хтјели да мисле, да је и ово било нехотице, него су били тврдог увјерења, да је Стојан Бошка, због каква инада убио. Милицу ни питали нијесу, јер није могла потпуно да се прибере... Пала је чак у некакву ватру, па почела и бунцати...

— Видиш ти твога пријатеља! — довикну један рођак Радану, — ето,

лијепо ти ископа кућу. Зар је то пријатељски?.. Зар је то љуцки, а?

Радан није знао ништа да ради. Глава му је бучила... На једној страни гледа Бошка, а на другој Милицу, — своју јединицу, своју крв. То га распали.

— Па шта ћу, браћо? — викну.

— Освети се!

— Освети! — викнуше сви.

Радан за часак стаде, па као да промишља. Но као да је осјетио да они имају право. Очи му синусе звјерски и он дочепа пушку.

— И осветићу! — викну. — Осветићу своју крв. Ми нисмо више пријатељи! Ми смо душмани!

Па као вихор полети према Стевановој кући, а остали за њиме.

Стеван сјеђаше у кући и не снивајући, шта се све десило, па се полако разговараше са Мирком о некаквијем ситницама.

И баш Мирко заустео да нешто рекне, кад Радан викну испред куће:

— Амо душманине!

Стеван се трже.

— Шта је ово? — рече зачуђено и скочи на ноге. Мирко пође за њим и обојица изиђоше пред кућу. Радан је држао пушку у рукама и вас се тресао од љутине... Нити зна шта збори ништа ради, него само псује и псује.

Стеван стаде пред њега.

— Шта је? — запита.

— Питаш шта је? — дрекну Радан и стиште пушку јаче... — Крв! Крв моју плати! Кућу си ми ископао, душманине а не пријатељу!

Стевану задрхташе ноге и он зину од чуда.

— Ама шта је, по Богу?

— Убио је Стојан Бошка! — викну неко.

— Бошка?

— Јä, jä... Шта се чудиш? Ти си то знао! Ама то ћеш ми главом платит'...

Па подиже пушку, но Стеван му притрча и оте му је из руке.

— Шта ћеш?

— Убићу те! Убићу те! — дречао је Радан, а глас му промукао као напукло звоно.

Стеван га уфати за раме.

— Ама буди паметан! Ја не могу да вјерујем! Шта је било?

— Шта је било?... Каз'о сам ти... Ено ми Бошка мртва... Ах, куку мени!

Радан се грухну у прси.

— Ама ко га уби?

— Стојан. Виђели смо га!

Стеван пушћа Радана, па се уфати за главу. Готово му помрча свијест. Очајно погледа око себе, па дигну руку пут неба... Велики шäл паде му с главе и он остаде гологлав. Коса му се помрси и многи сиједи праменови падоше му на очи... Очи му се за час закрвавише, а усне помодрише.

— Ће је крвник? — викну.

Нико не одговори...

Док однекуда бахну Стојан.

Блијед као мртац, крвав по лицу, разбарушен, издрпан... Он бесвјесно погледа у овај скуп и стаде као укопан.

Стеван га угледа.

— Амо дођи! — рикну.

Он ни да се макне.

— Јеси ли ти крвник? — викну Стеван јаче.

Стојан не одговори.

А Стеван диже пушку, па не нишанећи одапе... Пуче пушка, а Стојан се изви, искриви се и паде...

— Ето! — викну Стеван као ван себе.

Од велика чуда они сви занијемили, па ни један да се макне, ни

да проговори. Изгледали су, као грешници пред лицем Саваотовим... Кад Стојан паде, они се само погледаше, али тај поглед био је мртав, туп, блесаст.

— Ето! — викну Стеван опет. — Одржах заклетву! Дадох вам своју крв! Откидох вам срце!.. Сад иђите!

Они се нијемо окренуше и пођоше.

Стеван и не погледа за њима. Он се окрену Стојану, па му прилети, с јауком паде по њему и чврсто га загрли.

— Сине мој! — јекну, — прегорих и тебе, а заклетву не погазих! 'прости ми, 'прости ми...

Па поче плакати, набрајати и љубити блиједо лице, једнако молећи, да му опрости.

А у кућу није могао сам ући. Морали су га унијети.

* * *

Ђед Милош причао ми је о овоме још давно, кад сам једне зиме био код њега на слави. Он је причао у кратко, ама вјерно, истинито.

— Ја, — рече завршујући причу, — тако се, због проклете крвнине, ископаше двије куће. Стеван је умро

до по године дана, по смрти Стојановој, а неће у то вријеме умрла је и Милица... Радан је живио све до преклани, а Мирко живи и данас, ама је увијек болешљив. Оженио се није, јер која би ђевојка пошла за болесна момка!

И ђед се диже, да ми покаже њихове куће...

Из Стеванова оцака избијао је дим; знак, да у њој има некога. А Раданова је била затворена. Кров од сламе нахерио се, те изгледа, као да ће се, под теретом снијега, који је по њему нападао, сваки час срушити. Пенџери су полупани, те вјетар слободно улази и звижди кроза њу... Пред вратима је голема гомила ђубрета, по којој скаче неколико врабаца, што су се накострешили и тужно цвркућу... Гај за кућом био је пуст... Снијег, што је падао по дрвећу и топио се читавог дана, опет се смрзнуо преко ноћи, па гране и гранчице изгледају као да су од стакла, сличне полилејима у цркви.

Студен вјетар шибао је по лицу и тужно фијукао око пусте куће... И све ми је било тако тужно... тако тужно...

НОЋ

Са покојна и мила, с далеких висина,
Спустила се ноћца на простране равни;
Ко чете духова, преко звјезда јасних,
Дичу се и броде облакови тавни...
И дубоки шумор мирисаве ноћи,
Што струји кроз бескрај нјеме васионе,
Са зубором рјеке и шумором града,
Лагано се губи и нечујно тоне.

А у благом миру, над сањивим св'јетом
 Тајанствени снови када тихо блуде,
 Дух бесани само вјечно небо снови,
 Не спомињућ' више ни живот ни људе!
 А ко зв'језда сјајна што луташе вјечно,
 И крилата мисò, усред бурног лета,
 Очарана стаје у висини плавој,
 Измеђ' св'јетлог неба и између св'јета...

Мученички вапај, клетва и роптање
 Што се диже небу из гомиле рана,
 Ил молитва тешка с паћеничких уста —
 Ко да мину тихо са свјетилом дана!
 И под крилом ноћи, ко под крилом смрти,
 Ко гробови ћуте успавани боли:
 Дух несвладан више нити кога куне,
 Нит свладано срце да се коме моли!

Тек из вјечног неба, с далеких висина,
 По млијечном путу, по звјезданој стази,
 Видим Анђò један гдје лагано нагли
 И с вјечитог раја на земљицу слази...
 Он у светој руци носи грану палме,
 А на лицу осмјех као зрачак раја — —
 О, он хита радост да навјести земљи,
 Да обрише сузе невоље и ваја...

Пониженом св'јету да навјести тихо:
 Бог међ људе да ће опет да се врати,
 Да Сатану прогна и дарује радост
 Измученој души што с неправде пати!

Ја видим Анђелка са злаћаном косом,
 Лаган као машта гдје лети по ноћи...
 А свечаним миљем прелива се душа
 Па молитву тиху шапће у самоћи.

Мо стар.

Јован А. Дучић.

ХАЈДЕ АГА, АМА НЕ ВОДИ ЋЕРИМА

— ЦРТИЦА ИЗ МОСТАРА —

Гво вала, жено, ишао бих у Ограђеник, ама опет не знам. У једну, чини ми се, да ће киша; видим како се дижу куле врх Вележи. Аллах билур,¹⁾ није далеко до ње, — рече хоџа Бахић својој жени.

— Е богме шта ћеш, драги ефендија? Ова су времена, што но ријеч: више кала него праха, па, не дај Боже, може и бит' и горе... Па шта би онда? Пропас' и оно, што је драги Бог дао...

— Валахи, тако је. А ја баш да иђем, па *Аллах ћерим*²⁾

И хоџа се спреми на пут.

Хоџа бијаше у оно доба први и по знању и по имању, а био је и благе нарави и добра срца, — на узор другима. Исто тако и жена му бијаше племенита и права Мусломанка... У милостињи је чак и надмашила свога драгога ефендију, јер треба знати, да је хоџа био мало тврд на пари. За то, кад би он дома дошао, упитао би жене: „дали ико зна за нашу кућу“? а кад би она одговорила *да зна*, он би се одмах ушутуио и не би је питао колико је коме дала, јер се бојао, да му се не учини премного, па онда нема фајде од празних бесједа.

Но и опет јој је говорио, да не одбија фукаре од њихове куће.

Кад је хоџа дошао у своје село, обишао је најприје, по своме обичају, своје добро, а затим се запути кмету на конак. Његов кмет, неки Илија Жвркетало, био је човјек врло задрт наспрам свакога, па ни своме аги није био бољи него другоме. Сами хоџа не би му отишао на конак, да је имао своје куће, али невоља закона нема, па му је рѣда да се склони ђе било. Опет је боље у свога, па макар и гори био, него се по туђим кућама смуцати.

¹⁾ Бог зна.

²⁾ Бог је милостив.

Кад је хоџа дошао пред кметску кућу, сјахао је с коња и привезао га баш онако под уздом за колац, да се мало одмори, а он пође у кућу. Ну његов кмет није био задовољан агиним доласком и зато нареди жени, нек иде аги намјестити за конак у другој кући, к'о санћим правдајући се, да ће му (хоџи) бити боље на осами.

Наш хоџа знао је, каква је то кућа, и за то ништа не рече, него само дубоко уздахну и прошапћа „*Аллах ћерим*“. А то је обично говорио вазда, кад би му дошло што тегобно...

Кмет се као мало трже, кад хоџа то рече, ама одмах затим ускипи у њему стари гњев и он се начомрди...

Пала је ноћ и по која капца кише почела је пропадати. Хоџа је, у тој другој кући, простро кабаницу и почео клањати акшам. Пошто је клањао, донијела му је кметица и да вечера, али и вечера је била као и конак. Но хоџа је ипак сио да вечера... Исто је урадио и Илија са својом ћецом...

И баш он вечерао и напунио чибук, па да запали, док неко завика испред куће:

— О Илија! Јеси ли на дому?

— Јесам. Ко је? — одазва се Илија.

Док на врата уљегоше два човјека, оба из Мостара. Илија и одмах познаде и в'ас протрну, али се опет супреже и своју забуну некако сакри.

— Акшам хајиросун! — рекоше дошљаци.

— О, Алла' разосум, аге моје! окле ви у ова доба? Окле вас добрина нанесе? — дочека Илија к'о с нокта.

— Ми идемо одовуд од Љубушкога, па ево удари киша, те се побојасмо, да не ћемо лахко продријети у Мостар... Па ево, дошли баш до тебе, да ноћимо.

— Па тамам, вуре ми, нек сте ми дошли, — вели Илија, а све стреца к'о кењац у ражи, — ево имамо, вала Богу, ди ноћити. Ако нису чељад бисна, није кућа тисна.

— То је бели тако, — рекоше они.

Богме ти се Илија сад распрегну. Закла бравче, те га поче окрећати на ражњу, а друго му се у тенџери вари. Затим поче тражити гуње и стерати под њих, па не један, него по три, — само да им буде мекше и љепше. На хоџу се више ни осврћао није, к'о вели: њему је доста и кабаница; а осим тога знао је, да му хоџа неће ништа рећи него оно своје *Аллах ђерил*.

Ова двојица, што су дошли да преноће, били су таки, да их се пола Мостара бојало и уводило, а камо ли не би јадни Илија. То бијаху М. Двизац и И. Хашимија, људи задрти и доста развратни.

Пошто су лијепо вечерали, а богме мало и пијуцнули ракије, хтједоше да спавају, Хашимија се само подиже и изиђе мало пред кућу. Но чим је стао, одмах угледа, ће се у оној другој кући нешто свијетли. Он, из радозналости, пође тамо и, на велико своје чудо, угледа хоџу Бахића, гдје сједи поред ватре, коју бијаше сам наложио.

Хашимија одмах улезе унутра и запита хоџу:

— Шта ћеш ту, ефендија, ако Бога знаш!

— А, ево, видиш синко, како кмет агу дочекује.

Хашимија се врати у кућу и пуче као гром на Илију.

— Шта је оно, влаше? Ко је оно, а? Зар се 'нако аге дочекују?

И хтједо да га удари, али онај хитро измакну на поље.

— Одмах да си га 'вамо дов'о, ђафирине! — викну опет Хашимија.

Блијед као крпа отрча Илија и доведе хоџу.

— Ходи овђе, ефендија, овђе је мекше — рече Двизац и начини хоџи мјесто, те се он лијепо завали и заспа.

Кад се свануло, Хашимија и Двизац кренуше се на пут. При поласку зовнуше Илију и запријетише му, да ће га снаћи триста јада, ако се ага икада више на њега потужи.

А чим они одоше, одмах се и хоџа спреми за пут. Илија га лијепо опреми и испрати, као никад до тада, а при поласку рече му:

— Хајде ага, ама, душе ти, не води више *ђерил* са собом.

Након тога хоџа је са кметом лијепо живио, но ако би ко год почео нападати на Хашимију и Двизца, он би узвикнуо:

— Шутите! Они ми боље помогоше него *ђерил*. Да није онаких, или да су сви ко ја, јахали би нам кметови на врату.

Х. Н. Ибни Мостари.

ДВА КОСТУРА

Кад утоне јасног дана,
Блага свјетлост, благи сјај,
И зашуми вјетрић с грана
И губи се преко страна
К'о лагани уздисај;
Кад пун мјесец озго сине
И обасја стране свете

А лаки се санак вине
Па ружични вео сплете:
У поноћи — глухо доба,
Двије плоче на два гроба.
Отворе се...
Поноћ цикне, зрак се стресе,
А из влажног гробног мрака,

Испод плоче, —
 Прам мјесеца блиједа зрака
 Два костура гори кроче..
 Па к'о тавне сјенке двије,
 Ил' к'о облак што се вије
 У простору вјечне тајне,
 Прам мјесеца зраке сјајне
 Уском стазом лако греде
 Два костура — сјенке бл'једе.
 А кад стигну мјесту оном,
 Ће сребрени талас бије
 Горског врела,
 Ће се грана с граном сплела
 И ће вјечни покој бдије:
 Један другом жудно стижу,
 Голе им се руке дижу
 Па се склопе и зашкрипе,
 Груд на груд се силно слаже,
 Мртва уста, уста траже;
 Па к'о страсти кад прекипе
 Кости с'јевну и прогоре
 И у модри плам се створе,
 А тишину ноћи мирне
 Страшни прасак с болом дирне
 И губи се, мре и склања
 У дубини густог грања...
 Док уз жубор горске воде
 Стварају се чудни гласи:
 Час се вију ко уздаси
 А час опет у вис броне

Кроз мјесеца зраке сјајне,
 К'о звук неке среће тајне;
 А час, бурно у ноћ стижу,
 К'о да страшну клетву дижу,
 К'о да куну небо, бога,
 Страшним јадом бола свога,
 Док се тако тихо склопе
 За далеке горе оне..
 А кад више мирних села
 Појави се зора б'јела,
 Када благи дан засв'јетли
 И запоју први петли:
 Из заноса слатке жуди
 Трзају се кости оне
 И њихове празне груди
 Раздвоје се и плам клоне,
 И пут стазе
 Тајно слазе,
 Лако греде
 Два костура — сјенке бл'једе.
 А кад стигну гробљу, који
 Правјекове тавне броји,
 У дубину тмине пуста
 Под хладне се плоче спусте,
 Па чекају часе тајне
 И мјесеца зраке сјајне.
 А по гробљу вјетрић пири,
 Бршљан трепти, трава мири
 И к'о сузе, роса чиста
 На плочама хладним блиста...

Алекса Шантић.

1897.

ТРИ ДАНА У МАНАСТИРУ

— НОВЕЛА —

(Наставак)

ЗИМСКО ЦВИЈЕЋЕ

Es bildet sich ein Talent in
 der Stille, sich ein Charakter
 in dem Strom der Welt.

Goethe.

Бисте ли га познали? Добрано се промијенио! Румена лица, великих ведрих очију, висока чела. Први трагови озбиљности изразито се огледају на

његову лицу. Та то је већ младић. Лијеп, чист, незаражен, ведар, а опет, рекао бих, да му је лице мало нејасно, очи сањиве, а чело набрано, замишљено... Не види се никаква душевна или тјелесна борба на њему. Издавало би га лице, које је најбоље огледало човјечје душе. Али опет... опет мора да је нешто. Та сунце свијетом грије, ако и слабије, и кроз

прозрачне облачиће! Можда су и пред његовом душом такви облачићи?..

Сједи на осамљеној клупи у шеталишту. Чита некакву књигу. Крај њега прође по који пензионарац, старија дама с каквом усиђелицом, или по које љепушкасто дјевојче. Пензионарац га погледа јуначки, усиђелица и дама учине се *wichig*, а дјевојче се блажено насмијеши и отиде даље, осврнувши се по који пут... И он их погледа, али бесмишљено, хладно. — Тако се то понавља. Није чудо, ако не чује и не види, што се око њега збива:

— Чујеш, да ли га видиш?

— Кога?

— Ма, знаш, онога чудака Владимира...

— Чудака?...

— Да, чудака. Вазда нешто чита. Па ако нас и погледа, изгледа ми, као да нас гледа снеке висине. Зар смо му нас двије тако чудне? Или можда није никада видио свијета?

— Не говори, лијеп је...

— Истина, али је хладан.

— Није. Погледај румено, топло лице.

— Шта ће ми све то, кад не ће да нас погледа. Друкчији би био у говору. Можда и не зна говорити.

— Можда.

Владо се наслонио на клупу, а књигу положио на кољено. Већ му је додијало то, за њега чудновато, ћеретање. Слушао је, а није чуо, гледао је, а није видио.

Све је то само читао у књигама, или слушао по када у школи, али никада не видје остварена. Назирао је нејпомљиве дражи овога свијета са висина. И тако је само тежио, недољиво тежио, да заплочи по бурном мору људског живота. Читао је о јунацима, умовима, слободи,

ропству, искварености, моралу, о најгорим страстима, што у бурном лету у пропаст воде будућа покољења, — читао и стварао о свему томе свијет за се, у којему је у истом реду добро и зло. Њему то не бијаше никада јасно; о том је само сањао. И у том живом сну пред његовим очима једнако се свијетле и рајске и паклене чете. И ако би када зашао у свијет, што се наравно ријетко дешавало, гледао је, дуго гледао и слушао, а разумио није...

И данас бијаше исто. Изашао је на поље да чита, а не да гледа. На то је навикнуо. Лако ћемо сазнати, шта је томе разлог.

Дуго је сједио и читао тако, а да није ни опазио, да је кум близу њега.

— Еј, момче, зар се ту учи? На шеталишту, је ли? Рекао сам ти, да се клониш неваљалога друштва. Зар је за те свијет? Књигу у шаке! Види ти њега. Отац ће мене кривити, ако добијеш рђаво свједочанство. Одмах да идеш кући!

Владо се покуњи и оде, шутећи. Тешко му би. Потужио би се, али не могаше. Књиге, мисли и његова соба, то бијаше једно. Учио је марљиво, а кум увијек надгледаше. Разумије се, да је у школи био први знањем и владањем. Али то знање и владање бијаше лијепо, а труло и болесно. Он се развијаше у тијесним границама, које му постављаше његов старатељ, кум Јанко. Увијек га је свјетовао: синко, овако, онако, па чувај се свијета, он је покварен, поквариће те, буди добар, слушај кума, родитеље. Те лекције понављаху се свако вече у извјесно и прилично одмјерено вријеме. За живу главу не би смјеле изостати. А дању бијаше то исто, с тим изузетком, што би га брижни кум пратио у

школу и опет довео кући. А другови су се Владици дакако смијали.

Е, такав је живот био тежак, — тежи, него ли онога у затвору... Владимир се развијаше на око нагло, али какова му бијаше душа и срце, то је знао само он. Зар да му не буде тешко!? Није то више онај Владо, што весело скакуташе код куће по ливади са Миленом и Маром. То је већ одрасло момче, у осмом разреду гимназије.

Тужно ли је оно цвијеће, што га држе зими у соби, на прозору. Полијевају га, грију, стављају на сунце, и оно цвјета, мирише... Гледамо га како је лијепо, здраво, ама као оно прољетње у врту. Е, али када баци топло прољетње сунце на њега прве зраке, оно не цвјета више, него вене, гине... Да је остало у врту, било би му боље

Таково цвијеће бијаше Владина душа.

РБОРЕНА ЗАСТАВА

...Ја уступа м цвећа стаде
Којима је нога мека:
Нек по цвећу жене газе,
А трње је за човека.

Јакшић.

Опет Владо не бијаше сасвим тужан. Његова је туга била иста, као оне тице у кавезу, што само гледа на поље с прозора и пјева слободу... Он се је веселио овоме свијету, и ако га гледаше из прикрајка. Знао је, да не ће дуго трајати та душевна робија, јер ће скоро свршити потребне науке. — Ох, помишљаше — слободе, слободе! Да прелетим овај свијет, да заплорим морем сласти, да зароним, па опет испливам. Лијепо ли је све то удешено. Човјек има свега, па опет му доста није! Још снује, тежи, жели... О, само кад ја изађем на поље показати им, како треба, да живу... Оним неваљалцима што су ми се

смијали, кад сам гледао у плаве висине, кад сам сједио под гдје којим дрветом осамљен, гледајући природу, умјетнички најсавршеније дјело... показати колико и како ће уживати. Та свијет је море, а човјек је лађа на њему. Кад је глатка пучина лађа плови даље, кад је узбуркано, ипак плови, али много пута утоне... О, лијепо ли је море, кад по пучини трепере сунчани зраци! Али, шта је под том мирном пучином, ко би знао...

Тако промишљаше Владо једнога дана, сједећи крај прозора своје собе, Док је тако сањао, није ни видио, како га гледа неко луче са сусједног прозора. Да, било их је тамо више, тих градских невиних анђелака, што се само скромно смијеше, — а онамо, у срцу се крије свашта... Но он их није гледао, већ је сањао даље. И баш, као да је несрећа хтјела, јер она долази обично, кад јој се човјек не би надао нити је требао, кум Јанко отвори нагло врата његове собе. Дошао је да види, шта му ради његово кумче. Те су се „визитације“, наравно, често дешавале.

— О-о-о, ту се богме ашикује! Гле ти њега, како сједи безбрижно крај прозора и гледа на противну страну. У књигу гледај, синко, у књигу!.. завртиће ти оне церекуше мозгом, па шта ћеш онда јадан?! Е, сад ја знадем, што си мало попустио у науци. Зар си ми зато увијек замишљен, тужан, неспретан, јер ти је мозак код оних пријеко! Момче од деветнајест година већ мисли на љубав. Лијепо!

— Куме, дај ме већ једном остави на миру, — Владо одговараше огорчено. Додијало ми је то твоје свјетовање, исправљање... Та добро, усађено у младо, невино срце и ако се послије у животу мало промијени, опет остаје како је било.

То би им био цијели разговор. Кратак, језгровит, а једак, огорчен... Кум би отишао на поље залупнувши собним вратима, да су се тресли прозори (то бијаше израз његове љутине), а Владо би устао и шетајући по соби, промишљао, тужно снивао...

— „А јест нешто што ме напријед креће“... Срце је моје препуно чистих осјећаја, који ме гоне у живот, борбу... Ох, како је стиснуто, а опет тежи, рони, плива по пучини осјећаја... И изгубило би се јадно, не стануло би га, утонуло би, да није пред њим звијезда предводница, моја Милена... Бјежите испред мојих очију ви градска чеда, бјежите... Не волим оно лијепо цвијеће, што заузимље много простора, а не мирише. Очи, срце ужива, а душа не...

Тако је шетао по соби и промишљао. Стаде мало крај врата и хтједе даље да сања. Но прекину, јер га нешто изненади. Кум и кума разговарају се:

— Чујеш ли Стано, не би било згорега, да наш Владимир узме ону дјевојку, кад сврши науке, знаш богата дјевојка, па не би ни нама било на штету. Остарићемо, немамо свога.

— Е, вјере ми, тако је, али њу Владимир не воли... Нијеси ли, човјече, опазио, кад она дође к нама с матером, да Владо бјежи из собе. Он је не воли.

— Шта не воли? Мора, јер то је добра партија! Зар да ту треба вољети. Мало ти намигни њој; а она теби, па ето готово... Луд ли је овај свијет!

Владо слушаоше и настојаше да све чује, али не могаше. Кум и кума одоше у другу собу.

— Зар тако? — уздахну јадни младић. Сад истом разумијем много шта. Ја сам играчка у њиховој руци. Зар се тако поштују најсветији осје-

ћаји? Не, то не смије бити. Кад се срце свети, ови људи не знају шта може да буде... Срце моје воли само Милену, и никога више. Па што да још тражим? Љубав, света анђеоска љубав, донесена с неба, не тражи ништа од свијета, већ му носи, даје дарове неба. Та она је сама себи сврха...

Дуго је шетао и промишљао и најпослије сједе крај прозора своје собе. С једном се руком налаktiv, а другу држаше пред очима, да не види ништа...

...Мјесец се бјеше помолио иза далеких источних брда. Расвијетлио је Владино лице. Како ли само изгледа! Косе разбашурене, руке блиједе, црте на лицу разбацане... Па још загледаш ли боље, изгледа ти нешто чудно. Једна рука над очима, а на другој почива глава. И свијетле и црне стране добро означене, истакнуте. Прелаза нема, — само свјетлости и сјена. Чудно ли је то, страшно... Под оном руком изнад очију црне се двије хладне, мрачне удубине. А преко јагода ко да су два црна потеза. Слика чудна, страшна, хладна, а пуна појезије... Можда је мјесец томе крив, а можда је он збиља у томе часу такав!? Осјећаји га истопише, мисли одронуше, осушише...

Да, мисли, осјећаји! Први пут их је сајединио, у овоме часу, послвије деветнајест година. Још никада није до сад у истоме тренутку осјећао и мислио. Срце и душа усредоточили се у њему, па га јадна испили, осушили, однијели животну снагу у недогледне висине, да је поткријепе, оснаже и опет донесу у кратковјеку, трошну људску... Гледао је с оних висина под собом свијетле и на пола освијетљене тачке, како се сударају, прште, одскачу... Гледао је вреву, метеж, људе. Сласти, страсти, порок,

зло, на једној, а добро на другој страни. Средине нема. А с крајева ништа, бескрајно ништа!.. И дјетињство му бијаше пред очима. Ливаде, цвијеће, Милена. Па кад виђе њу, успламтје, ускипи... Оркан се поди-

же у његову срцу. Нестаде мисли, а осјећаји га оборише, ко вјетар заставу с високе куће...

Која ће моћна рука да дигне ту заставу из прашине, блата, па да је опет учврсти на крову!?

Милош Живковић.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

ЕЛВИРА

шведска прича

— Алфред Хеденстјери —

Нема ништа лепше и занимљивије, него када веселаци, оморели момци посете свога старога пријатеља, који се недавно на таласе брачнога живота пустио.

То је тако исто, као оно, када ловци у Индији слона гоне, а његова браћа у чести стоје и гледе.

Они са извесним чуђењем посматрају финиу длаку и глатку кожу свога ухваћена друга, а он сиромашак у неприлици уветом климата, јер се најпосле морао предати. Исто тако и оморели другови чуде се чистој простирци и финиу штиту од пећи у соби ожењена друга свога, док сиромашак и бледи и румени; извињава се кашљуцајући, ако га женица пунољубавним погледима пошље у ручаоницу, да се за флаше пивске постара.

Тако отприлике беше и онда, када једнога дана Карло Бом, Фердинанд Лундквист и Петар Свенсон посетише свога драгог пријатеља „добро“ ожењеног Џона Линдерлунда и овај им показа своју женицу Клару, рођену госпођицу Џонсанову, некадању чувену галантеристкињу.

Када су Клара и Фердинанд Лундквист једно у друго погледали, обоје су поруменили и у неприлици се нашли.

Свако је увидети могао, да се међу њима морало нешто догодити, те се и нехотице опоменути, морао драме „Посета“, где мужевљев гост само из љубави према домаћину и срдачну дочеку није ступио у одношај са домаћицом.

Служавка је већ пажљивија била и све приметила, па наравно и Карло Бом и Петар Свенсон, само једини Џон није приметио одмах, јер је забављен био сипањем ликера и скидањем воска са бургундера. Карло и Петар гуркали се и шапутали:

— Јели да је женидба красан посао. Друг наш Џон је велики магарац, кад је узео за жену Фердинандову љубазницу.

Најгоре је прошла паштета, риба, говеђа чорба и ћурчије печење. Невесели и нерасположени конабили су они све то и ако су тако слатки залогаци много више пажње, па наравно и хвале заслужили.

Фердинанд тамо чепркао по рибљим костима сав стидан, а лепа домаћица руменила и љутила се. Карло и Петар се опет по кад и кад силом насмејали подвикујући:

— Хахаха! Живео Џоне!

Најпосле је и сам Џон приметио, да се нешто догодити морало и напали га

наједном грозни, безгранични болови љубоморе, као оно Отела, јер — разуме се — да није имао рецепта онога чувеног песника, по коме се требао љутити, него је морао на свој начин беснити и љутити се.

Јер најпоследње такав је мушки. Њему није довољна садашњост и будућност женина, на што има извесна права. Боже сачувај! Он хоће да и над прошлошћу њеном влада, па шта више чак и над оним добом, када жену своју никад ни видео није, нити је познавао. И наравно онда, кад наиђе на човека, који је некад идол његове жене био, не ће да симпатише с њиме, са таким човеком, који је с њиме истих жеља и осећаја, него напротив антипатија му спрам таког човека груди распиње и понаша се тада према жени својој, као да му је какво зло учинила.

По ручку отишла су господа у Џонову собу на чашицу разговора, који им је наравно оживео успомене и доживљаје, да су сви, осим Џона, необично раздрагани били, да су и заборавили на пређашњу нерасположеност и весело ћаскали.

Госпођа Клара спремивши компот-тањире и посувши соли на уквашени вином простирач столни, отишла је вратима Џонове собе и прислонила црвено, мало увенце на кључаоницу. Сиротица, хтела је чути таково шта, што ни у књи-гама за одраслију децу нема.

*

— Дакако, Џоне, твоја Елвира са којом си у Упсали био, јединствена је у својој врсти, рекао Петар Стевенсон.

— Какво дивно створење, каква кожа, па тек какво држање! приметио Карло Бом.

— Не ћу је заборавити никад, како је мила била, када је на дивану лежала и испод покривача лепе, ватрене очи на нас бацала.

— Она беше ваљда једина — уздануо је Џон — која ме искрено, несебично волела.

— Пиха! И ти то можеш рећи покрај онако лепе, слатке женице? додао Фердинанд.

— Не говори о њој ништа! То из-мољавам себи! плану Џон.

Госпођа Клара чула је доста.

Муж њен, њен драги Џон, који јој се клео да му она једина и прва и последња љубав, у Усполи љубазницу имао, какву ваљда Шпањолкињу или другу какву! И још код њега у стану била, и он се тога ни стидео није! Па је воли још и сада, и то толико воли, да ни име своје жене не ће да чује! Ох, Џоне, та то је ужасно, ту је само смрт једини спас!..

Да, да, умрети и то још данас!

А како и може даље с њим живети, после овако грозног открића?! Смрвљена срца распредила је бели веш и пребро-јала сребро, извадила комад сапуна синчићу, а затим села за сто и са сузама следеће писала:

Џоне!

„Када читао будеш ретке ове, ја ћу онда већ мртва бити. Узети можеш тада твоју Елвиру. Ох, Џоне, како си немилостив спрам жене био! Синчића ми пошљи матери мојој, да не буде на терету твојој Елвири. Ох, Џоне, опомињеш ли се, на што си ми се на дан свадбе наше заклео? Можда ће те гристи савест твоја, када угледаш унакажено, хладно мртво тело жене твоје, коју си ти убио. Јер ти си је Џоне, убио! Ако те жеља повукла буде, да ми мртво тело видиш, буди онда добар те *изађи до Кантолмена. Буди сретан! нека ти милостив буде Бог на самртном часу твоме!“

Клара.

Р. S. Џоне! увек сам за тим била, да ти кућа у реду и чиста буде. За то те и опомињем, да пазиш на маџун од јагоде, што стоји тамо у два лонца у качари у левом ћошку, јер ако се поново не про-кува, уквариће се и поплеснивити... Можеш разгласити, да сам у несвести била и да сам тако у воду пала. Ах, Џоне, тако морам са животом својим свршити!

Твоја ојађена Клара.

Р. S. Имаш красне другове, могу рећи. Можда си приметио, како те госп. Лундквист

зачуђено посматрао, када ме је видео. А знаш ли зашто? Красни Адонис тај купио некад у трговини мојој за 16 круна махалицу једну некој маторој глумици и за тај новац четир сам године дана трчкарао. Изгледа, као да је мислио да више Клари Џенсонових на свету има. Пази на служинчад. Краду. Збогом на веки!

Клара.

Она је пољубила малог свог синчића, расплела косу, узела кишни огртач и похитала из куће — таласима. Тамо је хтела наћи смрт грозно преварена жена.

Ох, Елвира, Елвира!

*

Ни сам Џон није се осећао баш најбоље у друштву својих другова, чијем се доласку тако радовао. Једва се могао да уздржи, и таку је вољу имао, да тога Фердинанда Лунуквиста мало прогуша. Ох, па зар тај ситни, гадни, риђокоси обећењак да је миљеник његове лепе, охоле Кларе?!

Какво понижење!

Карло је од пића сасвим ван себе био. Повукао мало на страну Петра и шапнуо му:

— Слушај Петре! Џон ће сад планути! Нешто ми чудно кисело лице прави! Сиром! За уво Фердинандово не бих дао ни по фенига.

— Хихихи!... ни... ја... н.. е... бих да...о!

Џон није могао више да уздржи. Истрчао је у ручаоницу, да прикупи мало свежа ваздуха.

Писмо!

Кларина рука!

Шта ће то да значи?! Ах, небеса!

Џон је прочитао писмо, а затим као луд полетио језеру у Кантолмен. Само да не одоцни! Још само неколико жбунова скриваху обалу.

Мол.

— Јао, јао! — чуо се престрављен женски глас!

Велики Боже! Можда је сад баш у воду скочила?

Џон полети још боље.

Када је на обалу стигао, Кларе не беше у води. Није лежала мртва на површини њеној, као каква поломљена морска ружа са засталим очима небу упртим. Не, не, то није она учинила. Стојала је она, тамо на обали сасвим сува и неповређена, задигнувши сукње и издижући се цикала, као кад хоће ко да је загрли.

Када је Џона угледала, потрчала му на сусрет и загрливши га око врата, зајецала:

— Слатки мој, не могу да умрем!... Бојим се! Ено тамо једне страшно велике пијавице!

Џон је обгрлио детињаству женицу и пољубио је ватрено. А како и да не, када је сада знао, да то Лундквист није никад учинио.

Клара се дала кући одвести. Више беше мртва, него жива. Јако је сломила душевна боља. Али што се више удаљавала од пијавица, тим је више у њој демон љубоморе оживљавао.

Приљубила се Џону, загледала му се у очи, као смртно рањена срна и шапула му:

— Је ли лепа та Елвира, кад је не можеш да је заборавиш? Џон јој натраг шапуо:

— Сад већ није лепа.

— Шта се десило с њом?

— Убио сам је...

— Ти... ти...

— Па да, јер је то псетанце јако ома-торило... Зато сам га и убио.

Жарко.

К Н Е З С Р Е Б Р Н И

Роман из времена Јована Грозног, од Грофа А. К. Толстоја

С руског преводи Вукосава Иванишевићева.

(Наставак)

Величанствено и по реду улезе сва царска пратња, па свако заузео своје мјесто, али нико није почињао јести, јер су очекивали цара. Наједанпут затрубише трубе, зазвонише звона, а у палату улезе сам цар Јован Васиљевић Грозни. Он је био висока стаса, обучен у скупоцјену хаљину. На врату му висаше ђердан од златних иконица. Осим ђердана на врату бијаше крст на дебелу ланцу, обадвоје од сувога злата. Сребрни опази одмах велику промјену на цару. Његово правилно лице било је и сад лијепо, само су му црте биле оштрије, орловски нос већи, поглед хладан и мрачан, а на челу боре, чега прије није било. Јовану није било него 35 г., а човјек би рекао, да је већ превалио четрдесету. Израз му се лица промијенио, као што се промијени зграда послје пожара. Али, кад би цар проговорио милостиво, поглед му је и сад био примамљив, а осмјехом је могао задобити за себе своје најгоре непријатеље. Осим овога цар је имао особити дар у говорништву. Догађало се, да су и најпаметнији људи, слушајући цара, долазили до увјерења, да су заиста праведна и потребита сва његова безакоња и казне.

Кад се појави Јован сви устадоше, и дубоко му се поклонеше. Он полако прође до свога мјеста, прегледа једним погледом сав скуп, поклони се на све стране, гласно прочита молитву и сједе. Сви остали посједаше. Мноштво слуга у љубичастијем кадифели капутима, са златнијем ширитима, уредаше се по два у ред, поклонеше се пред царем и изиђоше по јело. Накоро се вратише носећи на златном посућу око двије стотине попрженијех лабудова. Овијем се отпоче ручак.

Сребрни је сједио за бојарскијем столом близу царскога, тако да је могао лијепо

разгледати цара, и вас његов сто. Тешко му је било у души, када је сравнио Јована прије пет година са овијем Јованом, у кругу новијех љубимаца.

— Који је оно блиједи младић, онако намргођен, што сједи на десној страни до цара? — упита Сребрни свог сусједа.

— То је *царевећ Јован Јовановић* — рече сусјед — бојарин, затим придодаша шапатам — да нас Бог сачува, исти је отац, срце му је пуно пакости, не ћемо имати среће у његовом царовању.

— А који је оно млади, црномањаста на дну стола, онако паметна и пријатна лица? Изгледа ми познат, а не знам ко је?

— Ти си га, кнеже, знао прије 5 г., као царскога слугу, па види докле је доћерао, и још ће до вишег чина доћи — то је *Борис Теодоровић Годунов*, први царев љубимац. Ено видиш ли онога међа близу цара, лице му и не сличи на људско, ено онога, што ни у кога не гледа, него чомрдасто и халапљиво ждере — то је *Григорије Лукијановић Скуратов*, прозван *Маљута*. Он је први друг и џелат царев, а у манастиру је, прости Боже, параклисијарх. Ето вазда је уз цара, и цар не ће без њега корака учинити, а само нек рекне ријеч Борис Годунов, одмах ће цар пристати на ријеч Борисову, а не на Маљутину! А видиш ли онога лијепог, младолликастог, као дјевојка, што цару сипље вино, то је *Теодор Алексијевић Басманов*.

— „Зар то? упита Сребрни, јер у њему позна онога лијепога младића, што је у дворској авлији пустио међа, те Сребрни у мало није главом платио.

— Јест то је. Цар га јако воли, да живјети без њега не може, а кад се што догоди, не ће у њега да тражи савјета, него опет у Бориса! И чудан вам је човјек тај Борис! Најприје је надгледао

царскога коња. Једанпут је дошао татарски посланик Девлет-Мурза. Послије царскога ручка, изишли су у поље и ту почели никшанити. Татарин тако гађа, да га нико није могао надмашити. Тада цар нареди да му донесу лук и стријелу, и опклади се о град Рјазан, да ће га он надмашити. Борис оде да донесе, али тамо коњ бијесан отрже се, па одскака у најбржем трку, носећи на себи једног Бориса. До по сата ето ти га разбијене главе и сломљена лука, скочи с коња, па паде цару пред ноге: „опрости ми баћушка царе, нисам могао коња савладати!“ Цара је дирнуо овај призор, али му љутито рече: „не ћеш ми више ти коња надгледати, а ја из туђег лука не ћу да стријељам“. Од тога дана Борис стаде да у служби напредује. Заиста је то чудно, паметно створење, никад се не намеће, а вазда је први, никад се цару не противи, него све полако наоколо ради, ни у какав крвав посао, ни у какву казну није умијешан. Око њега крв пљуска, а он вазда чист, ни у опричнике није уписан. Ено гледајте даље оног до њега човјека, то вам је *Алексије Басманов*, отац Теодоров, несрећа једна. А ено вам архимадрита Левкија, прости Боже, то није Божји угодник, него угодник свјетских страсти.

Сребрни слушаше са љубопитством и са тугом.

— Кажи ми, бојарине — рече он — који је оно високи, око 30 г., коврчаве косе и као угаљ црнијех очију? Ено је четврти пехар један за другијем искапио. Јуначки пије, само ми се чини, да не пије вино од насладе, него од некакве туге. Види како се намргодио, а очи му као муње сијевају. Види, је ли луд? Ено реже столњак ножем.

— Тај је кнеже најотмјенијег рода, био је наш, бојарин, али нас је осрамотио и уписао се у опричнике. То је кнез Атанасије Ивановић Вјаземски. Он је најуначнији, али му не ће издобрити. Прије је био на своме мјесту, али од како се

заљуби, као да полуди. Не ће да разговара, све шути, а цару у очи такве грозне рјечи говори, да нас је често страх за његов живот, али га цар штеди, жали га. Ради љубави и уписао се у опричнике“. Овдје се бојарин наже Сребрnome, да му опширније исприча о Вјаземском, али их у то прекиде слуга, који подиже Сребрnome печење:

— Никита — рече слуга — наш велики господар послао ти је јело са свога стола.

Кнез устаде и по обичају дубоко се поклони цару. Тада сви, који су били за једнијем столом са Сребрнијем устадоше, и поклонише му се, као честитајући царску милост. Сребрни се морао свакоме напосе клањати и захвалити.

Међутим се слуга вратио цару и рекао му:

— Велики господару! Никита је примио јело. Бије ти челом! (У оно вријеме мало је било рећи: „захваљује, благодари“, него као знак велике оданости и захвалности поданици „бију челом“ у земљу пред царем).

Кад гости поједоше лабудове, слуге исто у реду изиђоше и брзо се вратише носећи више од триста прженијех паунова, чији су се репови вијали по ваздуху као махалице. За печењем донијели су сваковрснијех сланијех колача. Једне су слуге разносиле слатка пића, а друге разна вина.

Према Сребрnome сједио је један бојарин, на кога је цар, како се говорило био узео омразу. Бојарин је очекивао његову освету. На опште изненађење, приђе му сам Теодор Басманов и својом руком донесе му пехар вина.

— Василије — рече Басманов — велики господар шаље ти чашу вина!“ Старац устаде, поклони се цару и искапи вино, а Басманов рече, вративши се, цару:

— Василије је попио, и бије ти челом!

Сви устадоше и, поклонивши се бојарину, очекиваху његова поклоне, али он стајаше непомично, сав дркташе и тешко

дисаше. Наједанпут очи му покрвавише, лице помодри, и он тресну о земљу. —

— Бојарин је пјан — рече цар Јован — изнесите га!“ Наста шапутање у палати. Бојари се згледаше и оборише очи, нико није смјео ријечи проговорити. Сребрни се згрози, јер је видио, да је бојарин отрован. Мало прије он није вјеровао причама о жестини Јовановој, а сад је био свједок његове грозне освете. „Зар и мене очекива оваква иста судбина? промисли он. Старца изнесоше и весеље се настави, као да није ништа било. Гусле су гудиле, топови пуцали, а звона звонила; опричници су гласно говорили и смијали се. Слуге сад уђоше промијењени у још скупље хаљине. Они донесоше ждралове са зелени, кокошака и пијеваца са краставицама, патака, гусака и т. д. Затим донесоше разне јухе: кокошињу бијелу, кокошињу црну и црвену. Осим најбољих вина, као рајнско и романо, донесоше још вино аликант, бастар и малвасију. Сад су гости били још веселији, чешће су се смијали а глава им се вртила. Разгледајући опричнике, Сребрни негдје у дну угледа онога младића, што га је спасао од међеда. Он упита сусједу за његово име, али га нико од бојара није познавао. Млади опричник сјеђаше замишљено, подупрвши главу рукама, и не учествоваше у општем весељу. Кнез хтједе за њ упитати пролазећег слугу, али чу више себе:

— Никита! Велики господар шаље ти чашу вина!

Сребрном срце задркта. Он се окрену: иза њега стајаше са охолим осмјехом Теодор Басманов, а у руци држаше пехар. Кнез се поклони цару и без икаква колебања искапи пехар. Свако га пажљиво посматраше, он сам очекиваше смрт, али се зачуди, кад никаковијех посљедица отрова не осјети. Мјесто студени и дрхата он осјети неку пријатну топлину у жилама. Пиће, које му је цар послао, био је чисти, стари бастар. Сад је Сребрном било јасно, да му је цар, или опростио кривицу, или

још ништа не зна о његовој свађи са опричницима.

Ручак се дуљио четврти сахат, а још ни пола јела није било изнесено. Овај су се пут одликовали царски кувари. Особиту су пажњу привлачиле огромне рибе, које су једва могле стати на велике послужавнике, и једва су једну носили неколико људи. Те су рибе ухваћене на Студеноме мору и путовале су отуда живе у бачвама по неколико седмица. И ако су гости били сити, ипак нису пропустили зечеве и препелице у умокцу. Затим слуге дигоше све са столова и вратише се преобучени у треће и најраскошније хаљине. На њима бјеху „кафтани“ од бијелог аксамита, израђени сребром и златом. Тако обучени, они унесоше вјештачки учињен слатки „Кремљ“ (овако се зове средиште Москве,) и метнуше га на царски сто. Кремљевски зидови и куле, пјешаци, коњаници — све то бјеше вјештачки учињено. Такве Кремље, само помање, метнуше на сваки сто. Затим донесоше разних слаткарија у облику лава, орлова и других животиња. Између ових слаткарија румениле су се на столу јабуке, јагоде и т. д. Али су сви били сити и мало су шта јели, и то само из учитвости. Неки су још весело разговарали, неки дријемали, многи су под клупама спавали, а све су се без изузетка распасали и распучили хаљине. Свачија се нарав сад јасно видјела.

Цар готово ништа није јео. Био је сво вријеме весео, говорио је и шалио се за својим столом. Такав је остао до краја ручка. И Борис Годунов није се при крају промијенио, премда је јео и пио цијело вријеме. Он се са свима паметно разговарао, кадгод се шалио, али све пристојно. Он брзим погледом премјери сањиве и пјане љубимце, па се са презрењем осмјехну. Царевић је мало јео, али много пио, све је шутио, само би чешће избацио какву злу и заједљиву шалу. Највише би пецкао Маљуту Скуратова, који није

лако увреде праштао. Спољашњост Маљутина чинила је ужасан утисак на човјека, чела је био малог, готово га није ни имао, и коса му је почињала одмах више обрва, и изгледала је као четка. Вилице је имао сувише развијене, а сва његова глава, која је била сприједа уска, прелазила је страга, без икакве постепености, у такву ширину, да му је лубања страга била као какав котао, а иза ушију биле су такве испупчине, да су му уши изгледале упануте у главу. Очи су му биле неопредјелене боје, и ни на кога нису право гледале, али је тешко било ономе, ко се срео са његовим мрким погледом. У њему није било ништа човјечанско, никакав човјечји осјећај, живио је сам за се, без икаквих пријатеља, престао је бити човјек, и постао царово псето, које је било готово растргнути свакога, на кога би му цар показао.

Једина лијепа црта у Маљутину карактеру, била је његова прекомјерна љубав према своме сину, младоме Максину Скуратову, али је и то љубав дивље животиње, неопредјелена, бурна. Љубећи сина, он је имао у њему наду и желио подигнути своје ниско поријекло у бојарско. Шта он није чинио, да ту замисао оствари, плаћао је новцем, убијао оне, који су му били на путу, и пролијевао крв на сваком кораку. Он без крви није могао живјети, причају, да је послје казне он узимао мртво тијело, па га резао и животињама давао. Он је био лукав и улизица. Да довршимо његову карактеристику, ваља рећи, да нико није знао памтити увреде, као Маљута Скуратов!

Ето такав је био човјек, с којим се овако несмотрено изругивао царевић. Данаас му је баш испала zgodна прилика да се руга Маљути, јер у јутру, кад је цар изишао из своје собе, паде Маљута пред њим на кољена, ту му је изређао све своје заслуге и молио га је, да га назове бојарином. Цар се насмија и назове га псом. Сада за столом напомену царевић

Маљути јутрошњи догађај. Маљута шућаше, само мало поблиједи. Цар је примјетио непријатељске одношаје између сина и Маљуте, па зато, да би промјенио разговор он се обрати Вјаземском:

— Атанасије! — рече он милостиво, али и подругљиво — та развесели се мало. Ја у теби не познајем мога доброг опричника, савладала проклета љубав, је ли?

— Вјаземски није опричник — примјети царевић — он уздише као жена. Да си му, оче, обријао браду, или му дао гусле да гусла, боље би било. Гусле су за њега zgodније, него јуначка сабља!

— Царевићу — викну Вјаземски — да си једно пет годиница старији, и да ниси царев син, зовнуо бих те на двобој, па нека нам правда суди, за кога је сабља, а за кога гусле!

— Атанасије, — рече строго цар — не заборавај пред кијем говориш.

— Шта је господаре, Јоване Васиљевићу! — рече дрско Вјаземски — ако сам што скривио, нареди нек ме посијеку, а царевићу се не дам вријеђати!

— Не, — рече мекше цар, који је за јунаштво опраштао много шта Вјаземском — рано је Ати главу сјећи. Него слушај ову причу, што ми је неку ноћ причао слијепи Фиљка: „У граду Ростову живио је јунак Аљоша Поповић, па му се до лудила допала једна млада кнегиња, која је била удата за старог Змајевића. Узалуд су били сви труди Аљошини, она га није волила. „Не волим ја тебе, него мога старога мужа, мога милога Змајевића“. — Добро, рече Аљоша — заволићеш ти и мене, моја голубице. Он узе 12 слуга, нападе на кућу Змајевића, и одведе му младу жену. „Ејвала ти добри јуначе — рече кнегиња — кад си ме умио љубити и на мачу добити, за то ја тебе волим више него живот, више него мога старога мужа, мога гаднога Змајевића!“

— А шта, Ато, — придода цар — како ти се допада прича?“

Вјаземски није слушао, него готово гутао ријечи, оне још више потпалише ватру у његовим грудима, очи му се за- свијетлише.

— Атанасије — рече цар, ја ових дана идем у Суздаљ, а ти хајде у бојарина Морозова, упитај га за здравље и реци му, да ја дижем са њега „немилост“... Па узми, придода он значајно — узми са собом што више опричника, знаш...

Сребрни је видјео са свога мјеста, како су се цар и Вјаземски разговарали, како се нечеме Вјаземски обрадова, али није знао о чему они говоре. Кад би знао Никита Романовић чеме се радује Вјаземски, скочио би и одсијекао би му главу, па би себе погубио, али су га спасле јасне гусле, звона и говор опричника, па он не дознаде чему се радује Вјаземски.

У то Јован устаде. Све се ускомеша и сваки приступи цару, да им он из своје руке даде сухијех шљива.

У то вријеме улезе један опричник, који није био на пиру, прогура се до Маљуте Скуратова и пришапта му нешто на ухо. Маљута позелени од љутине. Ово се није сакриво од оштрог ока царева, те он одмах упита, шта се догодило.

— Свијетли царе! викне Маљута — нечувена дрзост! Издаја! Буна против твојих заповједи.

При ријечи „издаја“ цар поблиједи.

— Господару — продужи Маљута — неки сам дан послао четицу опричника, да прегледају живи ли по селима народ, као што си заповједио, али их је непознати бојарин са војницима напао, изубијао, а мога слугу жестоко ранио, ево га чека за вратима, дозволи му нека уђе.

Јован премишљаше, па мирно рече: „Нек уђе.“

До мало опричници се раступише и у палату улезе, превезане главе, Матвеј Хомјак.

Глава IX.

С у д.

Хомјак није опрао крв са лица него шта више испрљао је њоме и хаљине, нека

види цар, како су му вјернога слугу испребијали! Он паде пред Јованом на кољена и оста у том положају. Сви га љубопитљиво посматраху.

— Устани — рече цар — и причај по реду, како је било? Који је то бојарин?

— Славни наш господаре! ја не знам онога бојарина. Није ми хтјео пас казати имена. Ми смо дошли у село Међедовку, ту он изненада на нас нападе са војницима, те десеторо изубијаше на мртвац, а остале превезаше. Хтјео нас је и објесити, а двојицу разбојника — станичника, што смо их путем ухватили, пусти на слободу.

Хомјак ућута, у палати се зачу шапат. Нико није могао овоме чуду вјеровати. И цар сумњаше:

— Говориш ли ти, дијете, истину? упита он.

— Заклећу се, господару, на крсту, да је све овако било.

— А реци ми, зашто вас непознати бојарин није објесио?

— Биће се предомислио, никога није објесио, само нас је свију штапом излупао.

Опет се зачу немир и шапутање међу гостима.

— Колико вас је било?

— Педесеторо, ја педесет први.

— А колико је њих било?

— Њих је, до душе, било мање, двадесеторо до тридесеторо.

— И ви им се као жене пустиле, срам вас било! Шта је то од вас, зар су вам руке усахле? Заиста, достојно смијеха. Та какав је то бојарин, што вас је излупао у сред бијела дана? — није истина! До душе, хтјели би они укинути опричнину али пржи! И мене би појели, да им може на зубе.

— Чујеш ли, ако хоћеш да ти вјерујем, назови ми тога бојарина по имену, или признај да лажеш, иначе тешко теби!

— Свијетли царе! Бог сами зна, да говорим истину. Он погледа по опричницима, као призивајући их за свједоке, и, наједанпут поглед му се сукоби са погледом Сребрнога! Тешко је описати, шта је тада осјетио Хомјак. Чуђење, сумња и злобна радост — све то бјеше на његовом лицу.

— Свијетла круно! — рече он — ако желиш да дознаш, ко нас је напао и излупао, заповједи овоме бојарину нека назове своје име!

Сви погледи стадоше на Сребрномоме. Цар набра обрве, па га ћутећи пажљиво посматраше. Сребрни стајаше непомишно, мирно, али блијед у лицу.

— Никита! — отпоче цар, полако изговарајући сваку ријеч. Дођи ближе! Познајеш ли ти овога човјека?

— Познајем господару!

— Јеси ли ти на њега напао?

— Свијетла круно, овај је човјек са дружином сам напао на село...

Хомјак прекиде кнеза. Да би погубио непријатеља, он није штедио ријечи: „Не слушај га, свијетли царе, он на ме лаже, зато што сам ја мали човјек — слуга, него ти питај оне, који су са мном били.“

Сребрни га погледа са презрењем. „Господару — рече он — ја не кријем што сам учинио. Ја сам на њих напао и заповједио, да их излупају, затим...“

— Доста! — рече оштро цар. Одговарај на моје питање. Јеси ли ти знао, да су моји опричници? — „Нијесам“. — А кад си их хтио објесити, јесу ли ти се казали?

— Јесу, господару.

— Па зашто их одма ниси објесио?

— За то, да им твој суд пресуди.

— Па зашто их одмах ниси послао моме суду, него си их излупао? Сребрни није знао шта ће одговорити. Цар га је тако гледао, као да ће му у душу продријети

— Ти си се предомислио да их не вјешаш не зато, да им мој суд пресуди, него што си дознао, да су они царски људи. И ти — продужи све љуће цар — и ти знајући ко су они, наредио си да им се батине одбију, је ли?

— Господару...

— Доста! загрмље Јован — Истрага је свршена. Дјецо, обрати се он својим љубимцима, говорите, шта је заслужио кнез Никита? Хоћу да знам ваше мњење.“ На Јовану се видјело, да је већ у себи ријешо судбину Никитину, и да не ће издобрити ономе, ко изрече мекшу пресуду.

— Говорите — рече он још јачим гласом — шта је заслужио Никита?

— Смрт! одговори царевић.

— Смрт! потврдише љубимци.

— Добро, нека буде смрт! рече хладно Јован. Одмах га водите.

— Сребрни се поклони Јовану. Неколико га људи опколише и изведоше из палате. Многи изиђоше да виде казну.

— Је ли прав мој суд? упита величанствено Грозни.

— Јест, прав је! зачу се међу ближњима опричницима.

— Прав је, прав! потврдише сви остали.

— Није прав! рече један глас. Опричници се узбунише.

— Ко је то изрекао? Ко каже да није прав суд свијетлога цара? завикаше они. На свакоме се лицу могло читати чуђење и љутина. Само један најсвирепији не показиваше љутине: Маљута бјеше блијед као смрт.

— Ко пориче мој суд? Нека изиђе преда ме! рече Јован.

— Господару — рече узбуђено Маљута — међу твојим слугама многи су пјани, па не знају шта говоре. Не истражуј тога вјетрењака. Сјутра, кад се отријезни, стидиће се својих ријечи.

БУДУЋНОСТ НАРОДА.

На сам једном у *Зори* у чланку о своме побратимству са Љубомиром П. Ненадовићем, назначио, како је Фридрих велики после закљученог мира у Хубертсбургу, при повлачењу своје војске у постојбину, наредио, да се сви неожењени војници морају оженити са девојкама ческим, саксонским и од лужичких Срба, јер њине жене рађају радо и много деце.

После више од сто година ево жетве те његове наредбе:

„Богатство бракова у деци у Берлину“.

Из статистичких података дознајемо ово:

Године 1895. рођено је у Берлину деце: 48.806, од ових 24.969 мушких, 23.837 женских. Једна 45 година стара жена родила мужу своје 23. дете. Две мајке, једна од 41, друга од 43 године родиле су 21.

дете; једна мајка од 39 година родила је 20.-то дете, две мајке 19., шест мајака 18., седамнаест мајака 17. дете (међу њима једна мати тек 36 година стара). Једна мати са 14оро деце, тек броји 31 годину. Њих 204 породиље имају по дванаесторо деце. Најмање од тих породиља броји тек 28 година. Млада женица од 24 године родила мужу и отачаству своје већ деветоро деце, друга мајка од 21 годину седморо, опет друга мајка су деветнаест година љуља своје пето чедо на крилу, Њих пет мајака од осамнаест година родиле своје треће; једна мати од шеснаест година своје друго дете. Седам мајака од шеснаест година родише своје првенче. Мајке од њих дванаест 1895. рођених Берлинаца беху прешле својих педесет (50) година. Близначи се родило у њих 447 породица, по троје деце у шест породица.

Ј. С. Виловски.

РАТНА ВЕШТИНА КОД РИМЉАНА

од Монтескија.

Римљани су се одликовали у рату и сматрали су рат као једну вештину; сав свој дух и све мисли залагаху да дођу до савршенства његовог.

Они су мислили да треба дати легионарима оружје за напад и одбрану и то јаче и теже од оружја, што га други народи имађаху.

Али како има ствари, које у рату нису добре због своје тежине, то су хтели да легија има у својој средни

и једну лаку трупу, која може при крају да реши битку, или ако потреба затражи да се повуче; за тим да имају још коњице и војника наоружаних стрелама и праћкама, који би гонили непријатеља и служили за свршетак битке. По њиховом мишљењу војска треба да има све врсте ратних машина, да се увек укопава и, као што вели Вемес, да буде једна врста тврђаве.

Да би имали теже оружје од оружја других народа, требало им је више људи, т. ј. учинити посао тежим, али би тиме увећали њихову снагу, док су вежбања код војске служила само за правилну расподелу снаге.

Ми и данас тврдимо: да наше оружје губи много због прекомерног рада а међу тим, то је било заступљено у највећој мери код Римљана. Истина, ја мислим, да су њихови напори били трајни, а не као што је код нас, где војници већи део времена проводе у највећем напрезању и беспослици, што је увек код оних само народа, који почињу да опадају.

Овде треба напоменути оно, што писци разни говоре о васпитању римског војника.

Обично било је, да су римски војници ишли сви истим, одмереним кораком и да су за 5 часова прелазили 20 до 24 миље. Међутим ове маршеве вршили су са тежином од 60 ливара, па још често трчећи и скачућућ с том спремом, не узимајући при тим маршевима у рачун мачеве, копља и стреле, која су дупле тежине но обично оружје.

То није само у пољу била војничка школа, јер и у варошима је било по једно место, на коме се грађани вежбаху (Марсово поље). После рада, обично су скакали у Тибар да се успособе у вештини пливања а уједно и да сперу са себе прашину и зној.

Не можемо имати правилније мишљење о телесним вештацима од овога: један човек, који се на тако шта навикне, изгледа нам сувише одвратан, јер већина свих вежбања нема други предмет до задовољство, у место што је код старих све чак и до игре чинило и показивало један део војничке вештине.

И код нас се дешава да лукавство при употреби оружја, којим се служимо у рату бива по некад смешно, пошто се од увођења у обичај нарочитих борба сматрало то фектовање само, као знање кавгаџија и плашљиваца.

Они који критикују Омира због тога, што он обично уздиже код својих јунака јачину, требало би да сматрају Салуста као исмејивача, који хвали Помпеја „због тога како је он трчао, скакао и носио бреме као човек из његовог времена“.

Сваки пут, кад су Римљани мислили да су у опасности или да ће имати какову штету, беше код њих стална практика, да учврсте војничку дисциплину. Кад су ратовали са Латинима, народом такође ратничким, као што су и они били, Махиније је мислио да ће повећати власт командантову, те је погубио свог сина, који је победио непријатеља без заповести. Ако ли су ратовали у Нуманџији, Емил Сципион их је лишио у почетку свега онога, што их је разнежило. Ако су легиони римски били под јармом у Нумидији, Метел их је ослободио овога срама повратив им старе уредбе. Марије, да би победио Цимбре и Тевтоне почео је обилазити реке, а Сцила је поступао тако добро са војницима из своје војске, заплашене ратом против Митридата, да су ови тражили борбу, као крај својих мука.

Публијус Носика без потребе установио им је поморску војску. Треба се бојати више беспослице но непријатеља.

Аулу - Жел давао је рђаве разлоге за обичај римски, што они пуштаху крв војницима који учине какову грешку; истина је да је јачина главна способност војника, и да она тиме слаби.

Људи тако чврсти били су обично врло здрави. Писци не наводе, да су римске војске, које су ратовале под толико разних климата попадале много од болести, у место да се то дешава стално као данас, да војска, која се и не бије пропада тако рећи у логору.

Код нас су бегства честа, пошто су војници најнижи део сваког народа и нема ни једног, који има или који мисли, да има какво преимућство над другим. Код Римљана бегства су била врло ретка: војници су били из срца народа, који је био тако горд и поносит и поуздан, да командује другима, и нико није могао ни помислити или допустити, да престане живети римска држава.

Како њихова војска не беше велика, лако је било снабдевање с храном, командант је боље познавао војску и лако је могао видети погрешке и дисциплинске преступе.

Њихова напорна вежбања и дивни путеви које беху поправили, давали су им могућност за тако дуге и брзе маршеве. Њихово изненадно присуство, леђаше свима срца и појављиваху се свуда после рђавог успеха, у оном времену, кад им се непријатељ и не надаше и онда им беше сигурна победа.

У данашњим борбама, има се поверења само у масу, али сваки Римљанин јачи или слабији од противника, рачунао је увек на самог себе; природа му даваше храброст и сва врлина беше код њега осећање сопствене снаге.

Трупe су им биле увек најдисциплинованије, ретко се дешавало да се они и у најтежој борби не окупљаху и не произвађаху неред код противника. Из историје се зна: ма да их је непријатељ надвишавао бројем и јарошћу, ипак је победа била у њиховим рукама.

Главна им пажња беше скренута увек на то, да сазнају у чему је њихов противник јачи и у почетку стављаху то у заповест. Навикли су били, да гледају крв и ране у гладијаторским борбама, које су примили од Етрураца. Оштри мачеви Галски и слонови Пирови, никад их нису изненадили. Они су замењивали слабост своје коњице у почетку пуштајући узде коњима, да брзину нико није могао задржати, на послетку увлачили су у борбу и лаке пешаке (левите). Кад су сазнали за шпански мач, одбацише свој. Они осјећаваху знање крманоша, проналаском оне машине, коју нам је Полиб описао. На послетку, као што вели Јосиф, рат беше за њих размишљање, мир — вежбање.

Ако какав народ добије од природе или од свог уређења какову нарочиту корист, они су чинили употребу од тога; они нису заборавили да набаве себи: нумидске коње, кретске лукове, балсарске праћке и родијанске лађе.

На послетку никада и ниједан народ није се спремао за рат са толико мудрости, нити га је водио пак са толико смелости.

С француског

М. М. Ј.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Na pragu novoga doba, pripoviesti, napisali: Osman - Aziz. (Zabavna knjižnica Matice Hrvatske). Zagreb 1896. Naklada „Matice Hrvatske“.

У задње вријеме почело се је много писати из нашега Мостара, а понајвише имамо приповиједака и цртица од разних писаца, од којих сваки, — неко са мање, а неко са више успјеха, — труди се, да што вјерније прикаже мостарски живот и мостарске обичаје. То је заиста похвално и благодарно, јер је патријархални мостарски живот сам по себи оригиналан, далеко различан од сеоског живота, кога велика већина српских приповиједача најрадије приказује, но још је различнији од живота великоварошкога као н. пр. биоградскога, сарајевскога или загребачкога. Због тога и приповиједачи мостарски, ако хоће да су истинити, морају бити оригинални и коме год би се допао живот мостарски, томе ће се допадати и овакове приче и он ће их у сласт читати. Истина, овај мирни и тихи живот данас се мијења, те, поводећи се за цивилизацијом, постаје бурнији, модернији, — и, баш због тога, наши приповиједачи треба да нам вјерно цртају старији живот, те да би и потоњи нараштаји знали, како су им ђедови и прађедови живили. Ко зна! Можда ће нас они тада исмијавати, а можда ће и уздахнути и пожалити старо добро доба.

Пред нама је једна књига, која стоји „на прагу новог доба“, но која приказује старије доба, старије људе, старије обичаје. У књизи су четири приповијетке и то: *На Неретви*, *Све се заборавља*, *Међу два свијета* и *Молитва*. Нама се чини, да ће бити најбоље, ако узмемо једну по једну, те их тако прегледамо и оцијенимо. Тако ћемо најлакше виђети: да ли писци познају добро Мостар и мостарски живот? Да ли познавају људе и карактере? Да ли умију студирати и испада ли им за руком да све прикажу онако, како су јамачно мислили? Ми смо, истина, имали прилике, да и прије проговоримо о овим писцима и то не баш повољно, но пошто и „*Матица Хрватска*“ прима и издаје њихова дјела, а некакав г. Бујхер хвали их и диже у девето небо, то сматрамо за дужност, да ми, као Мос-

тарци, који сами себе најбоље познајемо, кажемо своје право мишљење.

Узећемо дакле прву приповијетку „*На Неретви*“. Ту је обрађена једна обична тема, коју обично обрађивају сви почетници приповиједачи. Момак Алија заволио је дјевојку Фату. Наравно, он је богат, а она сирота. Он има оца и матер и они су врло противни његовој женидби са Фатом. Алија се због тога пропије, у пићу се побије, — допадне рана и умре. Фата ни пет ни шест, него скочи у Неретву. Ето то је све, што су писци растегли на пуних 89 (словом осамдесет и девет) страница. Већ свако може замислити, како је неугодно по читаоца, кад је писац без невоље дугачак, а особито кад чешће понавља једне и исте ствари, — као што то чине ови писци. Читајући такве књиге читаоц се замори, па или често остави причу непрочитану, или се нагони по пет пута док је прочита. О каквоме лијепу утиску, што ће га таква прича на њега учинити, ни мислити не треба, јер само оне приче остављају и дубок и трајан утисак, које се никад не удаљавају од саме ствари и не баве се детаљима, него нам износе и описују све тачно, али кратко и језгровито. Због тога се боље и допадају они писци, чији је стил лапидаран, него брбљивци и разговорције.

Тако исто не могу се допадати ни одвише субјективни приповиједачи, као што су Осман и Азиз, који н. пр. своје мржње према Црној Гори нијесу могли никакo сакрити, него су је жестоко излили називајући ту земљу „*хајдучки легло*“ и т. д. Наравно да су тиме осакатили приповијетку, а, колико знамо Црна Гора стоји као што је и прије стојала, — њихова мржња њојзи ни мало наудила није... Ови млади писци познају Мостар, познају и мостарски живот, али не умију да га прикажу вјерно, онаквога, какав је одиста. Они се често пута тако забораве, да мисле да су у Загребу и ми отворено видимо Загрепчане, који носе на себи мухамеданска имена и одијело. Као што рекосмо, то се код њих често дешава, а то је неопростива погрешка. Тешко да би се у Мостару нашла која ђевојка, не само

Мухамеданска, него ни католичкиња ни православна, која ће се онако као Фата, у онаком неглиже-у, разговарати са момком. (Види стр. 39.) Па тек, смијеха ради, да наведемо један разговор старе Тахир-агилице (мајке Алијине) са својим мужем :

— *Ako Bog da, dok svrši ruždiju, odmah snjim na veliku bogosloviју, pa neka izuči za svećenika!* znala je Zarif-hanuma reći Tahir-agi.

Баш бих волио, да који од госпoде писаца рекне коме Мухамеданцу (да и не говорим о женскимa) да пошаље сина у *богословију* за *свећеника*, па им заиста не би падало на памет, да други пут јунацима својих прича, тискају у уста и такoве ријечи, које су им чак и непријатне.

У читавој причи још је најбоље карактерисан Тахир-ага; он је један од оних старих Мухамеданаца са каквима се често сретaмо. Но њему недостаје као и свима јунацима ове приче, што не говори као и други Мостарци, него онако по загребачки. Алија је разуздан и размажен младић, кога ни најмање не жалимо због несретне судбине. Он, по својој понашању, није боље ни заслужио. А писци су, канда, мислили обратно, па им није пошло за руком да то изведу. За Фату смо већ казали, да је рђаво оцртана, — те према свему овоме видимо, да је прича писана без икакве студије, овлаш, непромишљено. Од срца жалимо оне, који су стегнули срце, па ову приповијетку до краја прочитали.

Другој приповијетци је наслов: *Све се заборавља*. Момак Омер-бег воли ђевојку Аишу, а и она њега. Но он, због солдачије, побјегне у Турску и тамо пропада, а она се уда за другога и постаје срећна. У тој срећи и заборавља на првога свога љубавника. И опет стара тема и опет развучена... Омер-бег, главни јунак приповијетке, врло нам је чудноват и, ма да га писац хоће та истакне за паметна мученика, он нам изгледа полу — луд, поводљив — који потпуно вјерује у све оно, што му когод каже. Ибрахим ефендија (Омеров друг) изгледа нам прљав и подал, коме је лако, за љубав мршаве учитељске плаће, заборавити на свога најмилијег друга. Аиша није ништа боља — и ми је морамо презирати.. Изгледа, као да никад вјерно ни искрено љубила није, него се играла љубављу, — и због тога постаје нам одвратна. Ова приповијетка је

из *Сарајева* и ми по свеме видимо, да писци не познају добро сарајевски живот. Они мисле, ако уплету неколико обичаја, спомену Миљацку и Требевић, оцртају двојицу, тројицу познаника или познаница из Сарајева — у чеме нијесу успјели — ето гoтoве слике из Сарајева. Тако исто многи приповиједачи, који су двапут прошли кроз село, пишу приче из сеоског живота и већ мисле, да ће престићи Веселиновића. Сваки приповиједач мора добро познавати живот и околицу, коју нам описује, јер ако то не зна, он не може бити вјеран и истинит, а ако није вјеран, — онда, поред свега талента, не може бити добар, нити може створити дјела трајне вриједности... Ако сравнимо ову приповијетку са првом, виђећемо, да не само што није одмакла од оне, него је још и лошија, те само жалимо толику хартију, што се је око ње потрошила.

Трећа приповијетка „*Међу два свијета*“ краћа је, ма да нас ни она није задовољила. То је историја једног сушичавог младића, песимисте, чије је правило живота: „*Живи посве друкчије, него ми наши људи живе, па ћеш право живјети*“. Приповијетка је скроз и скроз тенденциозна, али тенденција је тако јако истакнута, да нам читава прича изгледа као некаква предика. Овака прича никога неће освојити, нико је неће са насладом прочитати, јер ко би могао слушати сухопарна разлагања сушичавог човјека, који је и сам себи досадан, а камо ли да није својој околици. Писац, који хоће да пише тенденциозне приче, мора бити врло вјешт да тенденцију вјешто прикрије и обавије лијепим причањем, ако није рад да постане досадан, — а ови су писци још доста неспособни за посао оваке врсте. У овој истој причи а на стр. 171. писци веле.. *јер је иначе у нас свети обичај ништа не радити, а још мање мислити*. Писци су се тиме и нехотице одали, јер у то неколико ријечи, изнесоше нам сами себе. Истина не можемо рећи, да они *ништа не раде*, јер кад не би радили, ми небисмо имали ове њихове књиге, али да *не мисле*, то се јасно види из сваке приче, јер писац, који мисли, никад неће дати повода да се о њему овако пише, него нам пружа ствари умјетничке вриједности, којима се дивимо и хвалимо их.

У четвртој приповијетци, или боље рећи *цртци*, прича нам се, како је један

младић (сигурно који од г. г. писаца) снијевао да су се отворила небеса и он се тада молио за „Хрватски“ свој народ. Не знамо, да ли је небо уважило ту његову молбеницу, — али ми, читаоци, зловољно смо је одбацили, чисто одахнувши, као да нам је неки терет пао са груди. Не знамо: да ли се господин писац молио за хрватски народ у овим земљама, или ће на другом мјесту? Ако је ово прво, онда нам молитељ изгледа врло смијешан, јер ми овамо не познајемо тога хрватскога народа и ако смо чули за њ.

И тако смо готови са прегледом ове књиге и оцијенили смо *ни по бабу, ни по стричевима*. Ми нијесмо једнога мишљења са оним критичарима, који веле: да! младе писце треба соколити, па ма и не били тако добри. Не, — нипошто! Критика треба да је непристрасна и примједбе критичара, макар биле и оштрије, само могу користити једноме писцу. Због тога смијешан нам је онај г. Бујхер, који се толико заузео да хвали једну причу ових писаца, која је у свеме заостала иза ових гори наведених приповиједака.

Руск.

Љетопис Матице Српске, уређује Милан Савић, књига 190, 1897. свеска друга. У Новоме Сазу, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића.

Пред нама је дакле и друга свеска „Љетописа“ од ове године и то са одабраном садржином. Лањске године, кад је стари, иначе вриједни књижевник српски А. Хаџић, оставио уређивање „Љетописа“, те кад га је исто г. М. Савић узео у своје руке, „Зора“ је изјавила наду, да ће „Љетопис“ бити још бољи и уређенији. И није се преварила. Г. Савић заиста се труди, да „Љетопис“ буде што бољи и

разноврснији, а, — што нам се највише допада, — сад у свакој свесци видимо, поред научних расправа и студија, ствари и из лијепе књижевности као н. пр. пјесаме, приповиједака и т. д. чега је прије у „Љетопису“ било врло мало.

Тако у овој свесци поред научних чланака: *Грци и Срби* од В. Вујића, *Милорад П. Шанчанин* од А. Хаџића, *Тукитид и његова значајност на пољу историографије* од Дра. Ђ. Дерек. *Адам Драгосављевић*, српски књижевник од Ђорђа Магарашевића; *Писма Ђуре Даничића Јовану Бошковићу*, приредио Ђ. Магарашевић; *Културне појаве у нашем народу*, — налазимо и трагедију од Есхила: *Оковани Пролетеј*, што је превео А. Писаревић и *Приморска обличја*, приповијетку С. Матавуља. (Нама се чини, да је један Симо Матавуљ могао у „Љетопису“ да изађе са којом бољом приповијетком, којих он има у изобилју, јер нам се ова не чини баш тако добра.)

Једино што имамо замјерити „Љетопису“ то је, што је почео доносити кратке, врло кратке реферате, који су канда писани без размишљања, на брзу руку, те су непотпуни, шта више и слаби. „Љетопис“ треба да то остави књижевним листовима, а кад хоће нешто да прикаже, онда његови реферати морају бити опширнији, темељитији, — онакви, какве смо од давнина научени у „Љетопису“ да читамо. Или зар не би боље било, кад „Љетопис“ баш хоће да приказује сваку нову књигу, да *више* овако кратких реферата, (који би били писани са више објективности) скупи у један велики реферат, који би служио као *преглед српске књижевности* за четврт, половину, па и за цијелу коју годину? **Руск.**

КЊИЖЕВНЕ БИЉЕШКЕ

Изгубљено дијете, приповијетка Хр. Шмида, коју је превео Мих. М. Станојевић, учитељ, ушла је у штампу, а издаће је вриједна књижарница Велимира Валожића у Биограду. Христоф Шмид није непознат нашој читалачкој публици, јер су се, поред чувенога Фране Хофмана, и његове лијепе приче за младеж, преводиле на српски језик. За ову причу вели се, да је једна од најлепших их најзанимљивијих ствари његових, те ће послужити као згодна лектира нашој дјечи.

Изашла је из штампе и књига *Рачунски задатци* за I. разред основне школе, удесили Јовић и Стевановић, учитељи. И њу је издала књижарница Валожићева. Ова је књига удешена тако, да бисмо пожељели, да се уведе и у наше школе у Босни и Херцеговини.

Драгомир Брзак, познати пјесник српски, ријешно се је, да штампа своје пјесме у засебној књизи, која ће изнијети *осамнајест* штампаних табака, а цијена ће јој бити *три динара или три круне*. За

ово издање пјесама, написао је одлични српски књижевник г. Богдан Поповић, нарочити предговор, под натписом: *Поглед на наше лирско пјесништво*. У данашње доба, кад се врло ријетко сретамо са правим пјесницима, док имамо и сувише пјесника — дилетаната, ова ће нам књига добро доћи.

Крвни мир, приповијетка Свет. Ђоровића посебно је оштампаана из „Зоре“, те се може добити код *писца* или у књижарници *Пахџер и Кисића у Мостару*.

Књижевна крађа. Матица Хрватска недавно је издала: *Hrvatske narodne pjesme*. *Odio prvi: Junačke pjesme*. *Uredili: dr. Ivan Broz i dr. Stjepan Bosanac*. У овој књизи све су *српске* народне пјесме (изузевши њих неколико) покупљене по разним српским крајевима, а што је најглавније: велика већина њих *покрадене су из Вукове збирке срп. јуначких пјесама*, само што су поједине нешто измјењене и осакаћене. У неких су чак и наслови Вукови као н. пр. *Sveci Dare* (мјесто *благородне*) *diele*, *Djakon Stevan*, *Driem* (мјесто *сан*) *svetoga Nikole*, *Majka sv. Petra Braća i sestre*, *Zmija mladoženja*, *Bog nikomu dužan ne ostaje*, *Kunovanje Grčića Manojla*, *Nahod Simion*, *Zmaj ognjeni i gospodja* (царица) *Milica*, *Banović Strahinja*, *Boj na Kosovu*, *Ženidba Gjüre Smedereveca*, *Djurdjeva Jerina*, *Ženidba Maksima Crnojevića*, *Ženidba Sibirjanin Janka*, *Sekula se u Zmaja* (мјесто *Zmiju*) *pretvorio Despotović Jova*, *Ženidba ognjevitoga* (мјесто *Zmaj-огњенор*) *Vuka*. А неким су измјенили надписе, па чак и имена јунака, као н. пр. *Dva brata*, гдје се спомињу некакав *Иво* и *Маријан*, а то су наши одавна познати *Предраг* и *Ненад*. Осим тога и пјесма *Ženidba Mata Srijemca*, то је наша стара пјесма женидба *Душанова*, само што је овђе доста накарата. Па и *Zemlja Indija* (*Огњена Марија у паклу*), *Nikola i Plija prevoze duše*, *Žalost za sinom*, *Mrtvi pohodjani*, *Bogati Gavan*, *Carević Jovan i nemila majka*, *Vila zavadja braću*, *Car Arapin i Momčilo Vojvoda* (женидба *Вукашинова*) *Bołani Dojčilo i erni Arapin*, *Dioba braće Begovića* (*Јакшића*) само су друкчијега натписа, а иначе то су све омиљене српске пјесме, што их је бесмртни Вук давно прикупио и штампано. Но, као што већ спомену смо, инак су неке прерађиване и тако су изгубиле половину љепоте... Сад би смо радо запитали браћу Хрвате: како се ово зове, кад се неко окити туђим перјем? Зар то није крађа, нечувена крађа, коју су у стању починити само они, који у шовинистичкој заслијепљености мисле, да је читав свијет хрватски?... Ми отворено протестујемо против овога и позиваемо све књижевне листове српске, да устану у одбрану српског народног блага.

Дјевојачки гроб. Под овим натписом изашла је приповијетка *Мих. Сретеновића*, учитеља. Ово је слаба имитација *Веселиновићевих* приповиједка. Тема јој је врло обична, обрађивана до сад неколико пута, а ни обрада није особита. Боже, колико ли ће још

наша књижевност добивати оваких приповиједка „из сеоског живота“!!

Светолик П. Ранковић, познати нам приповиједач из „Отаџбине“ и „Дела“, написао је роман из народног живота у Србији *Горски цар*. Овај роман издаће Српска Књижевна задруга у VI. колу својих књига.

Моји записници, зваће се низ слика из сувременог живота, што их је написао млади пјесник *Стеван Бешевић*. Књига ће изнијети 8—10 штампаних табак, а цијена јој је *једна круна*.

О главној сеоби Срба под *Арсенијем III*, *Чарнојевићем* и о првим српским привилегијама (1689—1690) написао *Dr. Phil. Каменко Суботић*. У *Земуну*. Штампарија *Јове Карамата*. — Ову своју расправу, писац је најприје штампао у „Љетопису Матице Српске“, но пошто је г. Рад. *Врховац* исту неповољно оцијенио у „Бран. колу“, писац се одважно, да је штампа у засебној књижици, те да чује о њој мишљење непристрасне критике... Ако нам буде могуће, постараћемо се, да и ми коју опширније проговоримо о овој књижици.

Књижара Велимира Валожића у Биограду, издала је приповијетку *Бисерка*, од *Сретеновића*. О овој књизи говорићемо опширније, но унапријед напомињемо, да скоро све, што смо мало прије рекли за *Дјевојачки гроб*, важи и за ову приповијетку. Зар *Сретеновић* не зна писати приповијетке друге врсте, него баш овакове? Ако не зна, онда боље да нас и са овима поштеди.

Корисна књига. *Јосиф Предић*, наставник књиговодства трговачке школе државне, тргов. омладине и т. д. написао је, за школску и приватну употребу *Трговачко књиговодство*. Књига је изашла у *Биограду*. Ми је најтоплије препоручујемо ученицима наших трговачких школа, као и нашим трговцима, јер је ово заиста врло корисна књига за њих.

Син Алфонса Додеа. *Леон Доде* написао је роман под натписом *Susanne*. Сиже је овај: отац љуби своју кћер, а да је не познаје; кћи се казује, али се отац ипак нада, да му не говори истину; њезини скрупули одводе је напошљетку у манастир. Као што видимо, сиже није одабран, него је чак и гнусан, али је за то обрада врло добра, те се по томе мисли, да ће се моћи назвати и *Daudet fils*, као што се звао *Dumas fils*.

Др. Јован Данић, покренуо је у *Биограду* нов лист *Народно здравље*, прилог „Архиву за целокупно лекарство“ Овај корисни лист, чија је садржина врло одабрана, радосно поздрављамо и желимо му добар успјех.

Босанчице, лијепе приповијетке *Мите Живковића*, изаћи ће у другом издању. Издаће их Српска Књижевна Задруга у VI. колу својих књига.

Преведено. Читамо у „Делу“, да је недавно штампан у *Казанлуку* у друштвеној штампарији „*Надежда*“ превод *Фрајденрајхових Граничара*, који

су и на нашој позорници стекли своју публику. „Граничари“ у бугарском пријеву имаду 88 страна. Ова књига стаје 80 пара динарских.

У прошлом броју „Зоре“ јавили смо, да ће наш сарадник Драгутин Ј. Илић наскоро издати своју студију *Последни пророк*. Сад јављамо, да је иста студија подијелена на четири одјелка. У I. је описана Арабија, колијевка Исламова, њезин географски положај, климатско, политичко и економско стање, секташко Хришћанство, идолаторија и фетишка религија на Таби до појаве Мухамеда. У другоме дијелу описује се појава Мухамедова, његов проповједнички, политички и ратнички живот. У III. дијелу описује се Мухамед у његовом приватном животу, а у IV, претреса писац три најважније установе у Корану: „судбину“, „слободну вољу“ и „многоженство“, те обзирући се на разне критичаре корана, исправља њихова погрешна мишљења, па узима у заштиту Коран и брани га од неправедних напада западњачких научара. О самоме Мухамеду говори са толико симпатије, да неби симпатичније говорио ни прави Мухамеданац. Ове своје симпатије он тумачи и образлажава потребним објективним разлозима. — Тако ће наш Драгутин заглавити оно, што је покварио проф. Мил. Недељковић са својом слабом и нетемељитом расправом „Ислам и култура“, те ће наши Мухамеданци у сласт прочитати ову књигу.

Изашло је из штампе: *Паметно „Назаренство“* (II. књига). Садржај је: „Правила земљорадничке задруге“ с тумачењем од Јане Томића. Књига износи 71 страну а цијена јој је 20 новчића. Српска штампарија дра Светозара Милетића у Новом Саду.

Главни одјелци у књизи ови су: *Да се јот боле споразумијемо.* — *Правила „земљорадничке задруге.“* — *Сравњивање разних правила „земљорадничке задруге.“* — *Како да почнемо?*

Накладна књижара Виталини-а и синова му у Задру, наумила је, да изда чувену Дантеову *Божанствену комедију*, која је преведена на српски или хрватски (?) језик. Преводац је покојни Стј. Бузолић. Књига ће бити штампана латиницом, а изаћи

ће у 40 свезака, од којих ће свака имати по 8. страница и стајаће 40 новч. Књига ће бити украшена сликама Густава Доде, а прва ће свеска изаћи свршетком мјесеца Маја.

Двије учитељице биоград. Више Жен. Школе скоро ће нашу одраслу дјецу обдарити повећом збирком преведених прича и приповиједака. У збирку су унијете онајешне и најзгодније бајке разнијех народа и чувенијех писаца, а од трајне вриједности. У једном дијелу књиге биће прича словенских, немачких, скандинавских (као и оригиналних) од писаца као што су *Андерсен*, *Арит*, *браћа Грим*, *Кармен Силва*, *Годин*, *Засодимски*. У другом дијелу биће неколико приповиједака из садашњице од *Корделије Кота Мурлике*, *Данченка*, — која двојица срдечношћу и проницљивошћу словенске душе, знају до ситница занимљиво описати и најпростији догађај. У својим хуманим осјећањима умију бити дјечи приступачни. „*Кот. Мурлика*“ спаја реално и идеално с таквом природношћу, да га и одрасли могу с интересовањем читати. Његова приповијетка дјечи намијењена има у свакој врсти онога, што и јест негинити живот. Она развија у дјечи милосрђе учешће, љубав, увијек љубав. Чувена „*Корделија*“ нежношћу и дирљивошћу осваја дјечје срце за своју ствар. А *Засодимски* опет у својим причама приказује дјечи природу и човјека, и т. д. Пријатно је овђе видјени Словене. Особито у приповијеткама. Оне дају дјечи прилике, да се пренесу у каква н. пр. руска мјеста, да се нађу и с каквом Серјожом или каквом Ољом и Татјаном, — а не само са Шмитовим Јоханом или Каролином.

Књига ће, да како, допадати у руке дјечи различита узраста и интелигенције. Али ће занета бити здрава лектира оној дјевојници или ономе дјечку, који кријомнице од маме и тате извлачи испод узглавља какав грјешни „апокриф“, или га на часовима чита испод предмета књиге пред носом наставника.

Пријеводи су с руског, њемачког и талијанског.

Ми први биљежимо ову вијест; а оволико унапријед.

— x —

У М Ј Е Т Н О С Т.

Гвидо Хавлас, познати српски композитор компоновао је недавно пјесму *Српству*, што је спјевао сарадник „Зоре“ Омер-бег Сулејманпашаић, (види 2. бр. „Зоре“) те ће исту наскоро пјевати српско пјевачко друштво у Вршцу.

Сликарска изложба у Софији. Ових дана отвара се у Софији изложба слика, које су маснијем бојама радили виђенији бугарски живописци.

Њемачки лист о српској умјетници. У „Тргов. гласнику“ читамо ово: *Maizer Neueste Nachrichten* доноси о гђици Султани Цијуковој у 85. броју од 12. априла о.

г. по нов. кал. шљедеће: „У јучерашњој престави „*Лобен-грин*“ *дебитовала* је гђица Султана Цијукова, као Елза за струку младачко-драматске пјевачице. Млада госпођица учинила је одвећ пријатан утисак, особито касније, док се је у развиту игре охрабрила; сопран гђице Цијукове врло је лијепо образован, пун симпатичног звука, љупкости и јасноће, а у високим положајима шта више ненадмашив. Дивна дјевојачка појава ове пјевачице, као да је створена за улогу истините дјевице „Елзе од Брабанта.“ У музикалном, као и у представљачком погледу красни

талант младе ове дебитанткиње не да се никако порећи. Сва публика ју је топло и симпатично примила и не ће бити без сумње ни једног вогума, који неби пао у прилог овакој пјевачици.“

17. о. мј. претстављала се у српском краљевском позоришту у Биограду комична митолошка опера *Лијена Галатеја*, од Пол. Хенријона, Гђца

Султана Цијукова оперска пјевачица и чланови српског народног новосадског позоришта, приказивали су овај комад као гости.

Урош Предић, чувени српски сликар, ради за „Матицу Српску“ ликове највећих матичних добротвора.

ПРЕГЛЕД СРПСКИХ ЛИСТОВА

Бранково коло, за забаву, поуку и књижевност, власник и уредник: Паја Марковић-Адамов. Садржај: *Драг. Ј. Илић*: Бурђев дан (1897. пјесма). — *Мита Калић*: *Расејање* (пјесма). — *Драг. Ј. Илић*: Светле слике из српске борбе за крст часни (приповијетка). — *Ernest Daudet*: Журдан Главосеча (роман). — *И. Руварац*: *Montenegrina*: — *Александар Сандић*: Српски гробови на Санкт. Маркову гробљу у Бечу. — Ковчежић: Књижевни прикази (Ј. В.: Народне приповијетке, скупио Влад. Красић. — Св. Коларовић: *In Nacht und Eis, von Fridjof Nanzen*). — Књижевне билешке. Просвјетни и друштвени гласник. Лица. — „Бранково коло“ излази у Срем. Карловцима а цијена му је: за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину фор. 5. — а за све остале земље фор. 6.

Босанска Вила, лист за забаву, поуку и књижевност, власник и уредник: Никола Т. Кашиковић-Сарајлија. Садржај: *Куршумлијски споменик*. пјесма — од Попа Болшанца. — *Гроб* пјесма од Јована А. Дучића. — *Њој* пјесма од Омер - бега Сулејманпашића. *Ратар*, приповијетка из српског народног живота, од Јан. М. Веселиновића. — *Бајадера*, прича у пјесми од Н. Д. Илића. — *Паја Марковић-Адамов* (са сликом) од Цензора. — *Из опште педагогике* од Дра Вој. Бакића. — *Мода*, пише Софија Пупић-Плетикосић. — *Свети Саво у народном предању*, од Ј. Воркапића. — *Српске*

народне умотворине. — *Листак*. — „Босанска Вила“ излази у Сарајеву, а цијена јој је за годину фор. 4., а за ђаке ф. 3.

Луча, књижевни лист друштва „Горски Вијенац“. Година III. Свеска III. за Март. Одговорни уредник: Лазар Т. Петровић. — Цетиње, књ. црног. државна штампарија. Садржај: *Сан*, пјесма Ј. П. Р. — *Сан и његов значај по организам*, превео Јово Кујачић. — *О зашто?* пјесма од Арифа. — *Чудновато кулство*, истинити догађај из Црне Горе, написао П. Вукић. — *У зеленој башти*, пјесма од Богдана Крајишника. — *Ратовање и његов значај по општи човјечански прогрес и цивилизацију*, написао професор Јован Николић. — *Сажалење*, пјесма од Ст. Бешчевића. — *Обичаји око Божића* од Проћика. — *Народне умотворине*. — *Књижевност*. — „Луча“ излази на Цетињу, а цијена јој је: за Црну Гору, Аустро-угарску, Босну и Херцеговину ф. 2. — за све остале земље фор. 3. —

Исправак. У прошлом броју „Зоре“ на страни 113. стоји: *Палење дјла* а треба: *Палење лика*.

У овом броју „Зоре“ на страни 132. у деветом реду озго стоји: *wichig* а треба: *wichtig*; на страни 131. у пјесми „Два костура“ у 19. реду озго стоји: *Мртва уста, уста траже* а треба: *Мртва уста уста траже*; на страни 144. у чланку „*Ратна вјештина код Римљана*“ у 12. реду озго стоји: *среднии* а треба *средици*. Молимо читаоце, да ове грешке исправе.

„ЗОРА“ ИЗЛАЗИ ЈЕДАН ПУТ У МЈЕСЕЦУ И ТО НА СВРШЕТКУ СВАКОГ МЈЕСЕЦА. ИЗНАША 4—5 ТАБАКА А ЦИЈЕНА ЈОЈ ЈЕ ЗА СВЕ ЗЕМЉЕ: НА ЧИТАВОЈ ГОДИНИ ФОР. 4.—, НА ПО ГОДИНЕ ФОР. 2.—, А ЗА ЂАКЕ НА ЧИТАВОЈ ГОДИНИ САМО ФОР. 3.— ПРЕТЦЛАТА И РУКОПИСИ ШАЉУ СЕ НА УРЕДНИШТВО.

Огласи се рачунају од петит-ретка у једном ступцу и то: за једно огласивање по 8 новч., за 3 огласивања по 6 новч., а за више од 3 пута, као и за огласе на читавој страни, знатно јефтиније по погодби. За сваки пут огласивања урачунава се 30 новч. билеговина.